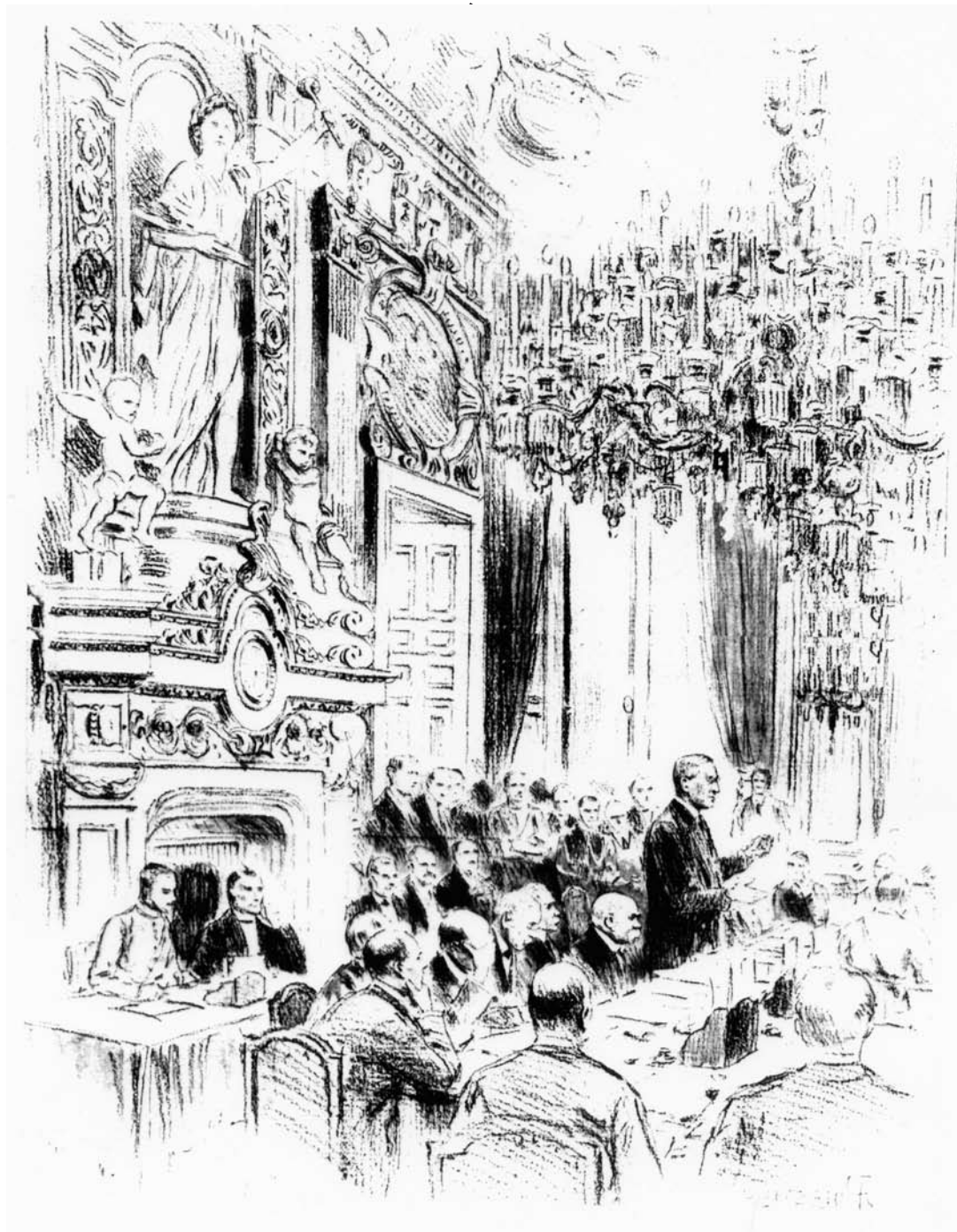

הנרי קיסינג'ר
דיפלומטיה

Henry Kissinger
Diplomacy

*Published with the assistance of the Office of Public Affairs,
Embassy of the United States, Tel Aviv*

עורכת סדרה: יעל חזוני
צוות עורכים: אהוד אמיר, גדי וובר, מאירה טורצקי, אבנר מולכו
עורכת לשון: הניה קולומבוס
הפקה: מרינה פיליפודי ורחל קביץ

© 2007

כל הזכויות שמורות למרכז שלם,
רחוב הצפירה 22א, ירושלים

Original English language edition © Copyright 1994 by Henry A. Kissinger
All rights reserved including the right of reproduction in whole
or in part in any form. This edition published by arrangement with
the original publisher, Simon and Schuster, New York

Cover Photo: Churchill, Roosevelt, and Stalin at Yalta (1945)/Visual Photos

הפצה:

מרכז שלם, רחוב הצפירה 22א, ירושלים
טל' 560-5500 (02), פקס 560-5511 (02)

www.shalempress.co.il

מסת"ב 978-965-7052-33-4
דאנאקוד 496-1041

בהוקרה לכל אנשי משרד החוץ של ארצות־הברית של אמריקה,
שבמקצועיותם ובמסירותם לתפקיד
מקימים את הדיפלומטיה האמריקנית

תוכן העניינים

יא	מבוא מאת שלמה אבינרי
3	פרק א סדר העולם החדש
15	פרק ב הציר: תיאודור רוזוולט או וודרו וילסון
42	פרק ג מאוניברסליות לשיווי משקל: רישליה, ויליאם ה־3 ופיט
64	פרק ד הקונצרט האירופי: בריטניה, אוסטריה ורוסיה
89	פרק ה שני מהפכנים: נפוליאון ה־3 וביסמרק
123	פרק ו הריאליפוליטיק קם על עצמו
	פרק ז מכונת יום־דין מדינית: הדיפלומטיה האירופית
152	לפני מלחמת העולם הראשונה
185	פרק ח אל תוך המערבולת: מכונת יום־הדין הצבאית
202	פרק ט פניה החדשות של הדיפלומטיה: וילסון וחווה ורסאי
230	פרק י הדילמות של המנצחים
250	פרק יא שטרומן וחזרתם של המובסים לזירה
272	פרק יב קצה של אשליה: היטלר והריסתו של חווה ורסאי
314	פרק יג היריד של סטאלין
332	פרק יד ההסכם הנאצי-סובייטי

- 351 פרק טו אמריקה חוזרת לזירה: פרנקלין דלאנו רוזוולט
- פרק טז שלוש גישות לשלום: רוזוולט, סטאלין וצ'רצ'יל
- 375 במלחמת העולם השנייה
- 404 פרק יז ראשיתה של המלחמה הקרה
- 427 פרק יח הצלחתה של הבלימה וייסוריה
- 453 פרק יט הדילמה של הבלימה: מלחמת קוריאה
- פרק כ משא ומתן עם הקומוניסטים: אדנאואר, צ'רצ'יל
- 473 ואייזנהאואר
- 501 פרק כא הדילוג מעל משוכת הבלימה: משבר סואץ
- 529 פרק כב הונגריה: מהומה באימפריה
- 547 פרק כג האולטימטום של חרושצ'וב: משבר ברלין, 1963-1958
- פרק כד תפיסות שונות של אחדות המערב: מקמילן, דה-גול,
- 573 אייזנהאואר וקנדי
- 599 פרק כה וייטנאם: הכניסה לכיזה; טרומן ואייזנהאואר
- 622 פרק כו וייטנאם: בדרך לייאוש; קנדי וג'ונסון
- 653 פרק כז וייטנאם: החילוץ; ניקסון
- פרק כח מדיניות חוץ כגיאורפוליטיקה: הדיפלומטיה
- 681 המשולשת של ניקסון
- 711 פרק כט הדטנט ומורת הרוח שעורר
- 740 פרק ל סופה של המלחמה הקרה: רייגן וגורבצ'וב
- 782 פרק לא בחינה מחודשת של סדר העולם החדש

816	הערות
883	רשימת מפות
884	רשימת איורים
887	מפתח

מבוא

מאת שלמה אבינרי

הנרי קיסינג'ר אינו זקוק להצגה בפני הקורא הישראלי – או בפני כל קורא המכיר את הוויות העולם ואת הזירה הפוליטית הבינלאומית. עם זאת, הוא מהווה תופעה ייחודית בנופה של הדיפלומטיה העולמית – וזאת בעיקר משתי בחינות.

ראשית, התופעה של פליט יהודי מגרמניה, המגיע למשרות הרמות של יועץ לביטחון לאומי לנשיא ארצות-הברית (1969-1975) ושל מזכיר המדינה (1973-1977), היא עצמה חידוש גדול, ובכך היה קיסינג'ר האישי הראשונה שלא מן הממסד האנגלוסקסי הפרוטסטנטי שהעפילה לפסגות אלו.

שנית, וזהו אולי הישג מרשים לא פחות – כמעט שלושים שנה לאחר שעזב את תפקידו הרשמיים, קיסינג'ר הוא עדיין בבחינת אורים ותומים בתחומי הדיפלומטיה הבינלאומית: דבריו – בכנסים בינלאומיים, במאמרי עיתונות ובפרשנות בתקשורת – זוכים להאזנה ולקשב שאין להם תקדים. בשעה שרוב האישים ששימשו בתפקיד מזכיר המדינה בארצות-הברית נעלמים מתודעת הציבור לאחר שפרשו מתפקידיהם, נוכחותו של קיסינג'ר בשיח הדיפלומטי עשרות שנים לאחר שחזר להיות אישיות פרטית אין לה תקדים; וכמו בעת היותו נושא תפקידים רשמיים, עמדותיו ודעותיו לא רק נהנות מתמיכה ומהערכה, אלא גם נתקלות בביקורת ובהתנגדות, אך איי אפשר להתעלם מהן.

בישראל, כמובן, קיסינג'ר זכור בעיקר בזכות מסעות הדילוגים הדיפלומטיים שלו בעקבות מלחמת יום הכיפורים, שהביאו לא רק להסכמי ביניים עם מצרים ועם סוריה, אלא גם לניתוקה של מצרים ממעגל ההשפעה הסובייטית ולשינוי מהותי במעמדן של שתי מעצמות-העל – ארצות-הברית

וברית־המועצות – באזור בתקופת השיא של המלחמה הקרה: גם כאן מצויה לעתים ביקורת לצד התשבחות על ההישגים המרשימים.

המבקש לרדת לשורשי הישגיו של קיסניג'ר – בתפקידו הרשמיים כמו גם כיועץ־על אוניברסלי לאחר מכן – ימצא לכך סיבות רבות: יכולת אנליטית מרשימה, המסוגלת לתרגם מהלכים מורכבים והערכות מצב מסובכות ללשון המוכנת לקורא האינטליגנטי, המוצא את עצמו לעתים אוכד בסבך הז'רגון המקצועי־כביכול של מומחים לאסטרטגיה ולמדינאות; כשרון נדיר ליחסי ציבור, שהפך את קיסניג'ר – לכאורה איש אקדמיה אפור – לחביב התקשורת ואפילו לנושא לכתבות עיסיות במדורי הרכילות. אך כל אלה לא היו מביאים אותו למעמד שזכה לו אילולי היו מבוססים על משנה סדורה וייחודית, שהישגה העיקרי היה ניתוב מדיניותה של ארצות־הברית לכיוונים שהמסורת הדיפלומטית האמריקנית לא הייתה רגילה להם. כיוונים חדשים אלו נשענו בעיקר על הניסיון הדיפלומטי האירופי ההיסטורי, וכך יצק קיסניג'ר יין אירופי ישן לכלים אמריקניים. בדרך כלל רגילים לזהות גישות אלו עם מושגים כגון 'ריאליזם מדיני' ו'מאזן כוחות': אף שאלו הם ללא ספק מושגים מרכזיים במשנתו של קיסניג'ר, אין הם ממצים את מורכבות גישתו ואת הדרך שבה הצליח לשלב אותם, על בסיסם הפרגמטי, עם היסודות האידיאליסטיים של המסורת הדיפלומטית האמריקנית.

מכל ספריו המרובים, אין ספר טוב יותר מאשר דיפלומטיה כדי להתחקות אחרי מחשבתו של קיסניג'ר כשהיא מיושמת לניתוח שורה ארוכה של אירועים, נקודות מפנה ומשברים, שעיצבו את המדיניות הבינלאומית בעת החדשה. ספריו האחרים של קיסניג'ר מתמקדים בעיקר בסוגיות ספציפיות – וחלקם, כגון ספרי זיכרונותיו, הם מטבע הדברים ניסיון להצדיק את המדיניות האמריקנית בתקופה שהיה שותף בכיר בעיצובה בעת כהונתם של הנשיאים ניקסון ופורד; אולם ספר זה פורש יריעה רחבה שאמנם אינה בדיוק היסטוריה של מאתיים השנים האחרונות, אך היא מנסה להבין את תולדותיהן תוך ניתוח באומל ביקורתי חד, הפועל בהשראת השקפת עולמו של קיסניג'ר ובוחר אותה הן לאור מחקריו ההיסטוריים והן לאור תרומתו שלו לעיצוב ההיסטוריה בתזמננו.

הספר פורסם במקורו בשנת 1994, ותקופת כתיבתו – השנים הראשונות שלאחר סיום המלחמה הקרה, קריסתו של הגוש הסובייטי והתפרקותה של ברית־המועצות עצמה – מטביעה את חותמה עליו. מצד אחד, היא מבטאת את תחושת ההקלה וההישג של הניצחון במלחמה הקרה שלא היה כרוך בשפיכות דמים; מצד אחר, ברור למחבר כי העתיד הוא הרבה יותר מורכב ממה שהוצג לעתים בהתנשאות של מנצחים בתור 'קץ ההיסטוריה'; תובנתיו ההיסטוריות של קיסניג'ר מביאות אותו בהכרח למסקנה כי ארצות־הברית לא תישאר, לאורך

ימים, מעצמת־העל היחידה. עם זאת, קשה לומר כי קיסינג'ר השכיל לחוות את מה שאירע בעשור השנים שמאז כתיבת הספר, בייחוד במה ששייך לעלייתו של פונדמנטליזם מוסלמי קיצוני כאיום אסטרטגי חדש – ומורכב – על ההגמוניה האמריקנית ועל עולם הערכים המערבי כולו. מאידך גיסא, קיסינג'ר מודע תמיד למוגבלות יכולת ההינבאות, אך ייתכן, כפי שנראה להלן, כי גם במקרה זה נטייתו להמעיט במשקלם של כוחות אידיאיים – יהיו אלה כוחות לאומיים, חברתיים או דתיים, כמו במקרה הזה – גרמה לו שלא להאזין בקשב רב יותר למה שהיה אפשר אולי כבר אז לראותו כאות מבשר רע. אך יש להודות כי באותה העת לא נראתה סכנה זו ממשית גם להוגים או מדינאים אחרים.

הספר דיפלומטיה מופנה בעיקר לקורא האמריקני. לכן, אף על פי שעיקרו ניסיון להציג את יסודות הריאל־פוליטיק האירופי כמנגנון יעיל לשמירתה של יציבות ולמניעת מלחמות, הרי הוא פותח דווקא בהצגת עמדותיהם של שני נשיאים אמריקנים המייצגים, לדעתו, שני קטבים מנוגדים במדיניותה הבינלאומית של ארצות־הברית משעה שיצאה מן הבדלנות ההיסטורית שאפיינה אותה מאז הקמתה.

השניים הם תיאודור רוזוולט ווודרו וילסון, והם מאפיינים שתי דרכים מנוגדות שארצות־הברית צעדה בהן מאז התברר לה כי לנוכח התפרקות הסדר האירופי המסורתי, וגידול כוחה היא, אין היא יכולה עוד להדיר את עצמה ממעורבות גלובלית. אם עד סוף המאה התשע־עשרה יכלה ארצות־הברית – רחוקה מהיסטוריית המלחמות והסכסוכים האירופית, ובגלל מרחביה העצומים והעדר אויבים על גבולותיה, גם בטוחה בעצמה ובעתידה – שלא להיגרר למה שקורה מעבר לאוקיאנוסים המגנים עליה משני עבריה, הרי עידן זה בא אל קצו פחות או יותר בעת עלייתו של תיאודור רוזוולט לכס הנשיאות ב־1901. עד אז, ובסיועה של דוקטרינת מונרו, שהבטיחה אי־מעורבות של המעצמות הקולוניאליות האירופיות המסורתיות ביבשת אמריקה, יכלה ארצות־הברית להיות ענק מדיני וכלכלי – וננס צבאי. קיסינג'ר מזכיר מציאות שנראית היום בלתי סבירה לחלוטין: עד 1890 היה הצבא האמריקני הארבעה־עשר בגודלו בעולם (אחרי הצבא הבריטי), והצי האמריקני היה קטן מן הצי האיטלקי אף שעוצמתה הכלכלית של ארצות־הברית עלתה פי שלושה־עשר על זו של איטליה. כאשר האימפריה העותומאנית צמצמה את היקף נציגויותיה בעולם מטעמים כלכליים ב־1880, היא סגרה את נציגויותיה בשבדיה, בבלגיה, בהולנד – ובארצות־הברית. אולם כאשר הפכה ארצות־הברית למעצמה כלכלית בקנה מידה עולמי, ומסחרה והשקעותיה חרגו הרבה מעבר לגבולות

היבשת, התברר יותר ויותר כי אין היא יכולה להישאר אדישה למה שמתרחש מעבר לים.

בחירתו של קיסניג'ר להעמיד את תיאודור רוזוולט מול וודרו וילסון היא מהלך מתוחכם מבחינתו של הקורא האמריקני, המזהה כמובן את וילסון עם האידיאליזם האמריקני האוניברסליסטי, המבוסס על 'ייחודה של אמריקה', ומבקש להבטיח את שלום העולם באמצעות תפוצה גלובלית של רעיונות ומוסדות דמוקרטיים. בתודעתם של אמריקנים רבים – אך גם של משקיפים לא-אמריקנים – זוהתה לעתים עמדתו של וילסון עם העמדה האמריקנית עצמה: הצגתו של תיאודור רוזוולט כאנטיזתה לוילסון מסייעת לקיסניג'ר לטעון כי גם במדינות האמריקנית הייתה חלופה היסטורית לאידיאליזם הווילסוני, וכי מדיניות של ריאליפוליטיק, שאינה חוששת מהפעלת כוח, אינה מוצר יבוא אירופי דווקא, אלא גם היא בבחינת Made in the U.S.A. – אם כי ברוב הזמן לא הייתה המגמה השלטת.

מה ההבדל, אליבא דקיסניג'ר, בין תיאודור רוזוולט לוודרו וילסון? שניהם הבינו כי ארצות-הברית אינה יכולה עוד להיות בבחינת עם לבדד ישכון, גאה בחירותה ובמוסדותיה ודבקה בחלום האמריקני של בניית אומה השונה מכל מה שידעה ההיסטוריה עד כה. רוזוולט, לפי קיסניג'ר, הבין היטב את ההיגיון הפנימי של מאזן הכוחות וטען – עוד לפני שנבחר לנשיא ובעת כהונתו כסגן מזכיר הצי – כי על ארצות-הברית להתערב ביחסים הבינלאומיים כאשר האינטרס האמריקני דורש זאת וכי עליה להפעיל את השפעתה בהתאם לכוחה הכלכלי והמדיני. וילסון, לעומת זאת, האמין כי לארצות-הברית יש ייעוד משיחי שהוא תיקון העולם וכי יש לה אמנם מחויבות בינלאומית – אך לא לגיבושו ולשמירתו של מאזן כוחות, אלא לעקרונות מוסריים. בהנגדה חריפה מכנה קיסניג'ר את רוזוולט "לוחם-מדינאי" ואת וילסון "נביא-כוחהן". רוזוולט סבר כי ארצות-הברית היא מדינה ככל המדינות, לא מימוש עלי-אדמות של עקרונות המידות הטובות: לפיכך היה הראשון שהעניק לדוקטרינת מונרו – שהייתה ביסודה מיועדת להגנה – פירוש ברוח של התערבות במתרחש בעולם, שבא לידי ביטוי בפעולתה של ארצות-הברית בפנמה (להבטיח את עצמאותה מקולומביה כדי להשיג שליטה אפקטיבית על תעלת פנמה החשובה לקישור שני חופיה של ארצות-הברית), וכמו כן בהאיטי, בקובה וברפובליקה הדומיניקנית. אמריקה, על פי רוזוולט, אינה חסינה מפני מה שקורה בעולם ויש לה עניין במניעת היווצרותן של מעצמות בעלות הגמוניה וחזקות מדיי: לכן בעת מלחמת רוסיה-יפן ב-1905, היה רוזוולט השושבין העיקרי בוועידת השלום בפורטסמות ששמה קץ למלחמה (ועבורה זכה בפרס נובל לשלום), וההיגיון המנחה אותו היה דווקא לתמוך ביפן כדי למנוע הגמוניה רוסית. לאחר פרוץ

מלחמת העולם הראשונה, וזאת לאחר שהפסיד במירוץ לנשיאות, הוא תמך בכניסה מיידית של ארצות-הברית למלחמה לצדה של בריטניה עוד ב־1914, כדי למנוע היווצרות הגמוניה גרמנית באירופה. רוזוולט גם סבר כי מה שמדינה אינה יכולה להגן עליו בכוחה, גם המשפט הבינלאומי לא יעניק לה.

וילסון לעומת זאת, בנאום הכרות המלחמה שלו ב־1917, מודיע כי ארצות-הברית נכנסת למלחמה לא על מנת לממש אינטרסים, אלא כדי להפיץ את הרעיונות הדמוקרטיים ואת זכות ההגדרה העצמית של הלאומים, בהתאם לייעודה ההיסטורי של האומה האמריקנית. יתר על כן, וילסון ראה בסילוקו של הקיסר וילהלם ה־2 תנאי להשכנת שלום באירופה ובעולם: היום היו מכנים זאת בשם 'החלפת משטר', וקיסנינג'ר מציין כי אף על פי שמרבית מדינות אירופה אכן ראו בוילהלם ה־2 ובמדיניותו אחראים לפרוץ המלחמה, לא היה מדינאי אירופי שמנה בין מטרות המלחמה את החלפת המשטר בגרמניה. בד בבד הגדיר וילסון את מטרות המלחמה כך: יצירת שלום בין אומות דמוקרטיות וחיסול מאזן הכוחות, שבו עצמו – ולא בכישלוננו, כפי שיסביר קיסנינג'ר להלן – ראה את הסיבות לפרוץ המלחמה.

אולי זה המקום להזכיר, אם כי יהיה בזה משום הקדמת המאוחר, כי עמדה זו מסבירה גם את גישתו הנוכחית של קיסנינג'ר למדיניותו של הנשיא בוש בעיראק. כרפובליקני נאמן, לא יצא קיסנינג'ר מעולם חזיתית נגד מדיניות הנשיא בוש: אך כשם שבתקופת המלחמה הקרה לא היה חלקו עם האידיאולוגים שלה, ומדיניות הדטנט נראתה לו חלופה מתאימה למלחמה ותואמת את עקרון מאזן הכוחות, כך לא נלהב קיסנינג'ר מעולם מן האידיאולוגיה של הניאור-שמרנים, בייחוד מן הנימה המשיחית שנלוותה לתכניתם להקים בעיראק דמוקרטיה שתהיה בבחינת אור לערבים. הפרדוקס הוא כי הניאור-שמרנים (אולי בגלל מקורם של רבים מהם במפלגה הדמוקרטית) הם ביסודם וילסוניאנים; אמנם הם וילסוניאנים חד-צדדיים, לא רבי-צדדיים, אך מה שהנחה אותם בעיראק היה דומה מאוד לחזון הדמוקרטי של וילסון, בהבדל אחד: וילסון חשב שחזונו ניתן למימוש באמצעים מולטיילטרליים כחבר הלאומים, ואילו הניאור-שמרנים ביקשו לכפות את חזון השלום הדמוקרטי הווילסוני בדרך המלחמה. אם כך ואם כך, לא ייפלא כי חלקו של קיסנינג'ר אינו עמהם, אם כי לאחר שהוחלט על המלחמה עמדתו של קיסנינג'ר ברורה: מרגע שארצות-הברית יוצאת למלחמה, אין היא יכולה להרשות לעצמה להפסיד בה. אך זה כבר עניין אחר, שאינו נוגע לספר עצמו, אם כי הוא נובע ממנו.

חלקו המרכזי של הספר מתמקד בדיפלומטיה של המאה התשע־עשרה, כפי שעוצבה בקונגרס וינה ב־1815 בניצוחם של הקנצלר האוסטרי מטריניך ושר החוץ הבריטי קסלֶ'רי, ששמרה, פחות או יותר, על השלום באירופה עד לפרוץ מלחמת העולם הראשונה. הישגו של קונגרס וינה גם נושא עבודת הדוקטור של קסינג'ר באוניברסיטת הרווארד, והתוכנות שהסיק מניתוח זה היו – ועדיין הן – נר לרגליו עד עצם היום הזה.

אך כדי להסביר את הישגו של קונגרס וינה לאחר מחצית היובל של התהפוכות שהתרגשו על אירופה כתוצאה מן המהפכה הצרפתית, חוזר קסינג'ר בספר שלפנינו אל מי שנחשב כמייסדה של אסכולת מאזן הכוחות – החשמן רישליה, שהיה ראש המיניסטרים של צרפת בשנים 1624-1642, שהיו שנותיה העיקריות של מלחמת שלושים השנה וטלטלו את אירופה כפי ששום שורת מלחמות לא טלטלה אותה עד אז.

יש בכך משהו מן המרתק שעל מנת להסביר לקורא האמריקני מה דרך תבואר לה מדיניותה של ארצות־הברית כיום, חוזר קסינג'ר ללקחי הפוליטיקה האירופית של המאה השבע־עשרה ולהתגבשות מושג המדינה המודרנית האירופית. רק אדם בעל רקע אירופי כקסינג'ר יכול להביא לדיון זה את מטענו ההיסטורי והערכי, אך הישגו הוא גם ביכולת להציג את הדילמות שעמדו בפני המדיניות הצרפתית באותה העת בדרך שהקורא בני־ימנו יבין את משמעויותיהן והשלכותיהן לגבי העולם שבו אנו חיים היום.

קסינג'ר פותח בהסבירו כי המושג *raison d'état*, שפירושו העמדת צורכי המדינה מעל לעקרונות ערכיים, צמח מן המציאות של התפרקות הרעיון הנוצרי של הקיסרות האוניברסלית. דווקא בתקופה מסוימת בתחילת העת החדשה – בתקופתו של הקיסר קרל ה־5 מבית הבסבורג בתחילת המאה החמש־עשרה – נדמה היה לרגע כי רעיון ימי־בינייםי זה עשוי להתממש, שהרי, כדברי המימרה, בממלכתו "לא שקעה השמש מעולם": קרל ה־5 לא היה רק קיסר האימפריה הרומית־הגרמנית הקדושה, אלא שלט גם בארצות השפלה, בספרד ובחלקים נרחבים מאיטליה, וביבשת אמריקה המרכזית והדרומית שזה עתה נפתחה בפני הכובשים האירופים. אך חלום זה התנפץ עם עליית הרפורמציה הפרוטסטנטית מיסודו של מרטין לותר, שפילגה את אירופה והביאה עליה כמעט מאה שנים של מלחמות דת אכזריות, שאירופה לא ידעה כמותן מאז שקיעת האימפריה הרומית. כאשר פרצה ב־1618 המלחמה שברבות הימים נודעה כ'מלחמת שלושים השנה', היא הייתה ביסודה חלק ממאבק זה בין קתולים לפרוטסטנטים, ובראש הפלג הקתולי, שהיה חזק ומגובש יותר, עמדה שושלת בית הבסבורג.

מלחמה זו הציבה בפני בית המלוכה הצרפתי, נאמן הכנסייה הקתולית, אתגר חדש: מצד אחד, מחויבותה הדתית של צרפת הייתה אמורה להציב את הבורבוניים, שליטי צרפת, לצדו של בית הבסבורג הקתולי במלחמתו בכופרים הפרוטסטנטים, שבראשם עמדו כמה נסיכים גרמנים, וכן מלך שבדיה. מצד אחר, זה דורות היו הבורבוניים וההבסבורגים ניצים ביניהם על השליטה באזורי הגבול שבחבל הריין ובשטחים הסמוכים ועל ההגמוניה באירופה כולה.

כאשר מונה רישליה למשרת ראש המיניסטרים, היטה את מדיניותה של צרפת לכיוון ששם במרכז את האינטרסים הממלכתיים של המדינה הצרפתית ושל שושלת בית בורבון. למרות מעמדו הכנסייתי הרם של רישליה כחשמן הכנסייה הקתולית, נקט תחילה עמדה של נייטרליות – ולאחר מכן עמדה של השתתפות במלחמה לצדו של שבדיה והנסיכויות הפרוטסטנטיות הגרמניות נגד ההבסבורגים הקתולים. במקום מחויבות אידיאולוגית-דתית, הפך רישליה את האינטרס המדינתי הצרפתי למוקד מדיניותה של צרפת.

לכך נוסף עוד נדבך, שייחפך למרכזי בתפיסת מאזן הכוחות: לעולם תתמוך בגורם החלש יותר מול החזק, שכן החזק מסכן אותך, וחיזוקו של החלש מחזק אותך. מכיוון שההבסבורגים היו החזקים – ועמם ניהלה צרפת מלחמות מזה זמן רב – היא תמכה בגורם החלש יותר, הפרוטסטנטים, שהיו גם מרוחקים יותר (למשל שבדיה) ולכן מאיימים פחות. רישליה גם הרחיק לכת וקשר ברית עם האימפריה התורכית, שכן זו איימה על ההבסבורגים מן האגף הבלקני. בכך שבר טאבו אינטלקטואלי ודתי נוסף: ברית של מעצמה נוצרית-קתולית עם מעצמה מוסלמית נגד מעצמה נוצרית-קתולית אחרת.

למדיניות הריאלי-פוליטיק הזאת יצא כמובן שם רע כצינית ונעדרת היבטים מוסריים ושיקולים אתיים: זה כמובן נכון. העניין הוא – וקסינג'ר מצביע על כך בנוגע לרישליה כמו גם בהקשרים אחרים – שהמדיניות האלטרנטיבית של תמיכה במי שקרוב אליך יותר מבחינה אידיאולוגית או דתית, אינה מביאה דווקא לשלום בינלאומי, אלא להפך: היא מציידת את הלוחמים, משני הצדדים, בלגיטימציה ובמוטיבציה עמוקות להמשך המאבק עד הניצחון הסופי על מי שיוגדר במושגים של 'ציר הרשע' – הכופר, שליחו של השטן או האנטי-כריסטוס. הרי מדיניותו של רישליה לא צמחה מתוך אירופה שלוהה ובטחת, אלא עלתה מתוך מלחמות דת קנאיות, שבהן שני הצדדים ביקשו לא רק לנצח את אויבם, אלא, אם נבצר מהם להשמידו כליל פיזית, לפחות לכפות עליו את דתם באמצעים של כוחניות ברוטלית, שעמדה בסתירה-לכאורה לעקרונותיהם הדתיים והמוסריים.

מדיניותו של רישליה – כך על פי קסינג'ר – הביאה למניעת הגמוניה של מדינה אחת באירופה, ליצירת מאזן כוחות של מדינות שמאזנות זו את זו

אהדדי, ובסופו של דבר לשלום וסטפליה של 1648 ששם קץ למלחמות הדת בקבעו את העליונות המדינית על פני זו הדתית. המושג *raison d'état* ושלומו וסטפליה יצרו את מערכת המדינות הריבוניות המודרנית: הוא לא הביא שלום לעולם, אך עד למהפכה הצרפתית לא ידעה אירופה עוד מלחמות אכזריות וממושכות כדוגמת מלחמות הדת. המלחמות שאכן התרחשו היו מלחמות שושלתיות קצרות, שעיקרן מטרות מוגבלות ולא ניסיון להשליט דת זו או אחרת על אירופה; ניהלו אותן צבאות שכירים, ולא המונים נלהבים לרעיונות דתיים או אסכטולוגיים, והן הסתיימו בדרך כלל לא בניצחון מוחץ של אחד הצדדים ובהשמדתו או בחיסולו של הצד השני, אלא בהזזה לכאן או לכאן של קווי תיחום על לוח השחמט הדיפלומטי. אם במאה השנים שקדמו לשלום וסטפליה נהרגו המוני אנשים במלחמות הדת – מלחמת שלושים השנים דלדלה עד כדי מחצית את אוכלוסייתה של גרמניה – הרי במלחמות במאה השנים שלאחר מכן נפגעו בעיקר שכירי חרב, והאוכלוסייה האזרחית כמעט לא נפגעה. באותה תקופה החלה גם צמיחתו של המשפט הבינלאומי, בעיקר הודות למשפטן ההולנדי הוגו גרוטיוס, שקבע את ההבחנה בין אזרחים ללוחמים, הבחנה העומדת עד היום ביסוד המשפט הבינלאומי.

אולם את התגבשותה הבשלה של מערכת מאזן הכוחות – על איזוניה ובלמיה ועל הדינמיקה הפנימית שלה – מתאר קיסינג'ר בפירוט בניתוחו את מהלכי מדינאיה של אירופה שביקשו ליצור יציבות מהודשת באירופה לאחר תקופת הסער והפרץ של המהפכה הצרפתית ומלחמות נפוליאון. קונגרס וינה, וקונגרסים כללי-אירופיים שהתקיימו אחריו, יצרו את מסגרתה של הרסטורציה, שנתפסת בדרך כלל כניסיון להחזרתם לשלטון של המשטרים המלכותיים הלגיטימיים הטרומ־הפכניים, אך קיסינג'ר רואה בה בעיקר את הרסטורציה של עקרון מאזן הכוחות בזירה הבינלאומית: צרפת – המהפכנית והנפוליאונית – ביקשה לקעקע מאזן כוחות זה וליצור הגמוניה צרפתית באירופה, ומדינאי קונגרס וינה ביקשו להחזיר עטרה ליושנה. קיסינג'ר מתאר את הצלחתם אך גם את מגבלותיה של הצלחה זו, אם כי יש להודות כי בניתוח מגבלות ההצלחה אין הוא נותן משקל מספיק לכוחות הדמוקרטיים והלאומיים שבסופו של דבר הביאו לערעור ניסיון הרסטורציה. כאן, כבמקרים אחרים, אין לקיסינג'ר אהדה מרובה לאידיאות אוניברסליות, שאותן הוא רואה כיצורות אי-שקט מתמיד במערכת; אך העדר אהדה זה מביא אותו לעתים גם להמעטת חשיבותן ועוצמתן הפוליטית של אידיאות אלו.

אין קיסינג'ר רואה במערכת של מאזן כוחות ערובה להעדר מוחלט של משברים או מלחמות: התמונה מורכבת הרבה יותר. אך מה ששיטת מאזן הכוחות יוצרת לדעתו הוא מסגרת המאפשרת הגבלתם של קונפליקטים כאשר הם

פורצים; כמו כן – וזה חשוב לא פחות – היא מונעת היווצרות מעצמה הגמונית אחת, שעצם ההגמוניה שלה יוצרת את ההתנגדות אליה בקרב המדינות האחרות ומביאה לסכסוכים ולמלחמות. מאזן כוחות אינו ערובה לשלום עצמו, אלא מנגנון ליצירת יציבות ומתינות יחסיות.

בניגוד לחוקרים אחרים בתחום היחסים הבינלאומיים, המתייחסים לתפיסות של מאזן הכוחות כמעט כאל אידיאה אפלטונית שיש להחילה בכל מקום ובכל מצב על מערכת היחסים הבינלאומיים, קיסינג'ר מצביע על כך ששיטה זו היא דווקא היוצא מן הכלל בהיסטוריה, ויסודה בקונסטלציות פוליטיות מסוימות מאוד וביכולתם של מדינאים לנצלן למען יצירתה של אותה מערכת בלמים ואיזונים המאפיינת שיטת מאזן כוחות אפקטיבית: אין כאן אוטומטיזם של המערכת הבינלאומית, אלא שימוש מושכל, מודע ומכוון באופציות, שלעתים תסתיימנה בהצלחה ולעיתים תיכשלנה.

הבנה זו של הצורך בהכרעה מודעת עמדה בפני הברית אשר ניצחה את נפוליאון ב־1814-1815: היא הייתה מורכבת מגורמים שונים ומגוונים – אנגליה ורוסיה, פרוסיה והאימפריה ההבסבורגית – שלכל אחד מהם היו אינטרסים משלו, ובקלות רבה הייתה הקואליציה שהביסה את נפוליאון יכולה להתפרק, ובתוך כך לפתוח פתח לשורה חדשה של מלחמות וסכסוכים.

ראשית כל, קונגרס וינה לא היה ועידת מנצחים, וכך הוא היה שונה מאוד מוועידת ורסאי של 1919: צרפת – בדמותו של טַלְרֶן, שר החוץ הצרפתי – נטלה חלק בקונגרס. צרפת אמנם איבדה את השטחים שכבשה בתקופת המהפכה ובתקופת נפוליאון והוחזרה לגבולותיה שלפני 1791, אך זאת מבלי שנקרעו ממנה שטחים שנתפסו מבחינה היסטורית כשייכים לממלכת צרפת ומבלי שהוטלו עליה סנקציות וקנסות: בדיוק ההפך ממה שנעשה בוורסאי, ששם הוכתב שלום של מנצחים לגרמניה (וכן לאוסטריה ולהונגריה). הישגו הגדול של קונגרס וינה היה פיוסה של צרפת המנוצחת והחזרתה למעגל המעצמות. מה שקיסינג'ר אולי מתעלם ממנו מעט הוא העובדה כי דבר זה התאפשר לא כמעט משום שהקואליציה המנצחת תפסה את עצם המלחמה נגד צרפת הנפוליאונית לא רק כמלחמה נגד ההגמוניה הצרפתית, אלא גם כמלחמה אידיאולוגית נגד עקרונות המהפכה הצרפתית ובעד רסטורציה של הלגיטימיות השושלתית של בית בורבון לכס השלטון בפריז, ולכן היו לכוחות שהפילו את נפוליאון בעלי־ברית בצרפת עצמה, כך שהיה סדר יום משותף שליכד את המנצחים ואת צרפת הפוסט־נפוליאונית.

אם כך ואם כך, העקרונות שטבעו מטרניך ושותפיו בווינה היו מסד לשלושה מעגלים שהיו אמורים לסייע זה לזה: א. יצירת מאזן כוחות בין מעצמות אירופה, באמצעות החזרתה של צרפת למעגל המעצמתי, אך, כאמור, ללא

ההישגים הטריטוריאליים הנפוליאוניים, אבל גם ללא השפלה; ב. יצירת מאזן כוחות פנים-גרמני בין פרוסיה לאוסטריה; ג. יצירתה של מערכת בריתות המבוססת על מדיניות שמרנית ועל עקרונות הלגיטימיזם המלכותי.

עניין אחרון זה הוא מרכזי, שכן הוא מניח אחדות של ערכים ותחושה משותפת של אינטרסים, כאשר השניים אחוזים זה בזה. הבריתות שהוקמו אז באירופה, שבאחת מהן, 'הברית הקדושה', לא הייתה בריטניה יכולה להיות שותפה בגלל יסודותיה הדתיים, יצרו מערכת מורכבת שלכל אחד מן הצדדים בה היה עניין לשמרה, וכאשר עלו משברים על סדר היום הבינלאומי, היו בנמצא מערכות משותפות של אינטרסים – אך גם אידיאות – שאפשרו לשמר את היציבות הפוסט-נפוליאונית. תנועות לאומיות ודמוקרטיות אמנם איימו לערער יציבות זו במהפכות 1848-1849 ('אביב העמים'), אך בסופו של דבר הצליחו המשטרים הלגיטימיים להחזיק מעמד, חוץ מאשר בצרפת, שבה עלה לשלטון – בעקבות אפיזודה קצרה של רפובליקניות מהפכנית – גורם מורכב בדמותו של נפוליאון השלישי, ששילב יסודות מהפכניים ושמרניים במדיניות החוץ שלו וגם במדיניות הפנים.

קיסרינג'ר מקדיש פרק מרכזי לדמותו של ביסמרק, המהווה בשבילו אתגר לא פשוט: מצד אחד יש בביסמרק קווי המשך בולטים למטרניך, אך מן הצד האחר, הדרך שבה הביא לאיחוד גרמניה באמצעות שלוש מלחמות – נגד דנמרק, נגד אוסטריה ולבסוף נגד צרפת – ערערה הן את עקרון הלגיטימיות והן את מאזן הכוחות האירופי המסורתי. לפי קיסרינג'ר, דישראלי הוא שהבין את המהפכה שהביא ביסמרק לעולם המדיניות והדיפלומטיה האירופית, ולכן חבר אליו בקונגרס ברלין ב־1878 כדי לייצב מחדש את מאזן הכוחות במזרח אירופה ובבלקן. מערך זה התערער בעקבות ניצחונה של רוסיה במלחמתה נגד תורכיה ובעקבות חוזה סן סטפנו שהחליש יתר על המידה את תורכיה וחזק יתר על המידה את רוסיה. במאמצים משותפים הצליחו ביסמרק ודישראלי להחזיר את מאזן הכוחות באזור זה, אך עצם היווצרותה של גרמניה חזקה – מבחינה תעשייתית וצבאית כאחת – במרכזה של אירופה היוותה איום מתמיד על היציבות האירופית.

כך תולה קיסרינג'ר בביסמרק, עם כל תבונתו המדינית, את זריעת הזרעים שהביאו בסופו של דבר למירוץ החימוש שגרר את אירופה למלחמת העולם הראשונה. בניגוד לדרך שבה ידע ביסמרק לרפד את ניצחונו על אוסטריה במלחמת 1866 באמצעות קשירתה בברית אמיצה עם הרייך הגרמני החדש, הוא לא השכיל שלא לזרוע את זרע הפורענות בדרך שבה הטיל על צרפת המנוצחת שלום של מנצחים. סיפוח אלזס-לורדיין, הטלת פיצויי מלחמה כבדים על צרפת וההשפלה (המיותרת לחלוטין) של קיום טקס איחוד גרמניה והכתרת מלך

פרוסיה לקיסר גרמניה באולם המראות בוורסאי דווקא – כל אלה יצרו את התשתית לאיבה, לחרדה ולתאוות הנקם הצרפתית. רגשות אלו היו את המלט המלכד של מדיניות הרפובליקה השלישית בין 1871 ל־1914, ויצרו את מערכת הבריתות האנטי־גרמנית (צרפת, בריטניה, רוסיה) שלפניה את גרמניה ועוררה בה חרדה מפני בידודה הבינלאומי. בסופו של דבר, חרדה זו הביאה – בדמותו של הקיסר וילהלם ה־2 – למדיניות ההרפתקנית שהוליקה בעקבות הרצח בסרייבו לפרוץ מלחמת העולם הראשונה.

קיסר ג'רמניה אמנם זוקף לזכותו של ביסמרק את יכולתו לרסן התפתחויות אלו בתבונתו ובמתנינותו כל עוד כיהן כקנצלר הרייך הגרמני במשך עשרים השנים הראשונות לקיומו; אך הדברים היו קשורים יותר מדיי באישיותו של ביסמרק ולא היו מעוגנים במערכת בינלאומית של איזונים. וכך, כאשר פוטר הקיסר את ביסמרק ב־1891, נעלמו מרכיבים אלו ממדיניותה של גרמניה, וזו הלכה והקצינה.

מה שאולי אין קיסר ג'רמניה נותן לו את המשקל הראוי, וזאת על פי נטייתו להמעיט בכוחם של רעיונות ואידיאולוגיות, הוא העובדה כי מה שאפשר להציג כטעויותיו של ביסמרק (למשל, הצורה הכוחנית שבה בוצע איחוד גרמניה, והשפלתה של צרפת לאחר מפתחה) לא היו טעויות בשיקול דעת, אלא נבעו מכך שעם כל שמרנותו ומחויבותו של ביסמרק לגיטימיות שושלתית, נישא גם הוא על גלי הלאומיות הגרמנית: הוא ראה בה גורם המסייע לפרוסיה בחיזוק מעמדה הבינלאומי. אך מרגע שהלאומיות הגרמנית – שבדמותה הדמוקרטית נכשלה במהפכות 1848 – זכתה לניצחון כה מפואר בזכות הכוחניות הביסמרקית בשנים 1866-1871, היה קשה להחזיר את השד לבקבוק. לא טעויות אסטרטגיות היו כאן, אלא היסחפות בגל הלאומיות שאפיין את ה־Zeitgeist של המחצית השנייה של המאה התשע־עשרה. ביסמרק חשב שיוכל לרכוב על גל זה ולנווטו לצרכיו, אך בסופו של דבר, הדינמיקה גברה עליו ועל זהירותו: אפשר שהיה בכך משום תקדים למה שאירע לשמרנים הגרמנים ב־1933 כאשר חשבו שיוכלו להשתמש בהיטלר לצורכיהם המוגבלים, אך גילו שהם עולים לרכבת דוהרת שלא היה בכוחם לעצרה, ובסופו של דבר היא הביאה הרס וחורבן לא רק על אירופה כולה, אלא גם על גרמניה עצמה.

התעכבנו על ניתוחים היסטוריים אלו כי הם יקלו על הקורא להבין את עמדותיו המדיניות של קיסר ג'רמניה בעת היותו בצומת ההכרעות הדיפלומטיות האמריקניות ובמידה מרובה גם קברניטן; יש בהן גם מפתח למעקב אחרי גישותיו לסוגיות שעלו לאחר שעזב את תפקידו הרשמיים ולמענה לשאלה

הטקטיקה הקשוחה שלו השתלמה. ואולם ללהיטות של היטלר הייתה סיבה אחרת: הוא ידע שאם הוא רוצה לתקוף את ברית-המועצות באביב של שנת 1941, עליו להתקדם בתכנון.

עומקו של האי-אמון בין שני השותפים בכוח היה גלוי עוד לפני שהחלו הפגישות. מולוטוב מיאן לעלות על רכבת גרמנית שנשלחה אל הגבול כדי ללוותו לברלין. המשלחת הסובייטית חששה אל נכון שיש התאמה בין הפאר של הקרונות הגרמניים לפרישה הנרחבת של מכשירי הציתות שלהם. (בסופו של דבר נרתמו הקרונות הגרמניים לאחוריה של הרכבת הסובייטית, שתושבותיה נבנו במיוחד כך שיהיה אפשר להתאימן בגבול למידות האירופיות הצרות יותר).

המשא ומתן החל לבסוף ב־12 בנובמבר. מולוטוב, שהיה לו הכשרון להרגיז אנשים יציבים הרבה יותר מהיטלר, הדגים את הטקטיקה המחוספסת שלו ביתר שאת לפני המנהיגות הנאצית. גסותו הטבעית התגברה בשל אימתו מפני סטאלין, שממנו פחד הרבה יותר משפחד מהיטלר. הדאגה הכפייתית של מולוטוב למעמדו שלו הייתה טיפוסית לדיפלומטים כל התקופה הסובייטית, אף שהייתה חריפה במיוחד בזמן שהיה סטאלין בשלטון. הנושאים ונותנים הסובייטים נראו תמיד ערים לאילוצים מבית הרבה יותר משנראו ערים לאילוצים שהכתיבה הזירה הבינלאומית.

מאחר שרק לעתים רחוקות היו שרי החוץ חברים בפוליטביורו (גרומיקו נעשה חבר רק בשנת 1973, אחרי ששיעשרה שנים כשר החוץ), היה הבסיס הפנימי שלהם חלש, והם היו תמיד בסכנה שיעשו מהם שעיר לעזאזל אם יעלה המשא ומתן על שרטון. יתר על כן, מאחר שהסובייטים הניחו שההיסטוריה עומדת בסופו של דבר לימינם, הם נטו להתבצר בעמדותיהם ולא חיפשו פתרונות כוללים. כל משא ומתן עם דיפלומטים סובייטים היה למבחן של כוח סבל. שום ויתור לא היה אפשרי עד ששוכנע הנושא ונותן הסובייטי – ובייחוד אלה שקראו את מברקיו במוסקבה – שגמישותו של הצד האחר מוצתה עד תום. לוחמת גרילה דיפלומטית מסוג זה סייעה להם להשיג כל מה שאפשר להשיג באמצעות נחישות ולחץ, אבל לרוב הם החמיצו את ההזדמנות לפריצת דרך של ממש. הנושאים ונותנים הסובייטים, ובראשם גרומיקו, התמחו בהתשת יריביהם, שהיו להם שפע של דעות קדומות וקצרה רוחם להגיע להסדר. עם זה הם נטו לראות את העצים, אך לא את היער. כך החמיצו בשנת 1971 את ההזדמנות לקיים עם הנשיא ניקסון ועידת פסגה שהייתה דוחה את התקרבותו ההדרגתית לבייג'ין, שכן בילו חודשים בהתמקחות על תנאים מוקדמים שלא הייתה להם משמעות (ברגע שהשיגה ושינגטון אופציה סינית, ויתרו הסובייטים על כולם).

קשה להעלות על הדעת שני אנשים שיתקשו לתקשר זה עם זה יותר מהיטלר ומולוטוב. היטלר לא היה מסוגל לנהל משא ומתן והעדיף להמם את

בניישיחו במונולוגים ממושכים בלי להראות שום סימן שהוא מאזין לתגובה, אם בכלל הניח לשומעיו להגיב. במגעיו עם מנהיגים זרים הגביל היטלר את עצמו בדרך כלל להצהרות נלהבות של עקרונות כלליים. בהודמנויות המועטות שבהן השתתף במשא ומתן ממשי – כמו במשא ומתן עם הקנצלר האוסטרי קורט פון־שושניג או במשא ומתן עם נוויל צ'מברלין – הוא נקט סגנון מקניט והציג תביעות שמנעו התקדמות, ורק לעתים רחוקות ניאות לתקנו. מולוטוב, לעומת זה, לא היה מעוניין בעקרונות אלא ביישום; ולא היה לו שום מרחב לפשרה.

בנובמבר 1940 היה מולוטוב במצב קשה באמת. היה ברור שיהיה קשה להשביע את רצונו של סטאלין, שנקרע בין אי־רצונו לתרום לניצחון גרמניה ובין חששו שאם תביס גרמניה את בריטניה בלי סיוע סובייטי יחמיץ הזדמנות להתחלק בכיבושיו של היטלר. על כל פנים סטאלין היה נחוש בדעתו, ואחת היא מה יקרה, שלא לשוב לעולם להסדר ורסאי, וכדי להגן על עמדתו העמיד סייגים לפני כל צעד. הפרוטוקול הסודי והמאורעות שבאו בעקבותיו עשו את תפיסתו בעניין ההסדרים ההולמים ברורה למדי לגרמנים, אולי ברורה מדיי. במובן זה נתפס ביקורו של מולוטוב בברלין כהזדמנות להרחבה בעניין. אשר לדמוקרטיזציה, סטאלין ניצל את ביקורו של השגריר הבריטי החדש, סר סטאפורד קריפס, ביולי 1940, כדי לדחות כל אפשרות של חזרה להסדר ורסאי. כשטען קריפס שבגלל נפילתה של צרפת מוכרחה ברית־המועצות להתעניין בהשבת מאזן הכוחות על כנו, השיב סטאלין בקרירות:

מה שמכונה מאזן הכוחות האירופי דיכא עד כה לא רק את גרמניה אלא גם את ברית־המועצות. אי לכך תנקוט ברית־המועצות את כל הצעדים כדי למנוע את השבתו של מאזן הכוחות הישן באירופה.⁵

בלשון דיפלומטית המונח "כל הצעדים" כולל בדרך כלל איום במלחמה. בעיני מולוטוב כמעט לא היה יכול להיות הימור גדול יותר. מאחר שעברו של היטלר כמעט לא הניח ספק שהוא לא יאפשר לשנת 1941 לחלוף בלי שיפתח במתקפה רבתי מסוג כלשהו, היה מסתבר למדיי שאם לא יצטרף אליו סטאלין כדי לתקוף אתו יחד את האימפריה הבריטית, יתקוף הוא את ברית־המועצות. בפועל לא היה הפיתוי שהוצג למולוטוב אלא אולטימטום במסווה – אף שסטאלין לא העריך נכונה עד כמה קרוב תאריך היעד. ריבנטרופ פתח את השיחות בכך שהסביר מדוע ניצחונה של גרמניה הוא בלתי נמנע. הוא דחק במולוטוב להצטרף לברית המשולשת ולא נרתע מן העובדה שהחווה הנה היה הרחבה של מה שהיה במקורו 'הברית נגד הקומינטרן'. על בסיס זה, טען ריבנטרופ, יהיה אפשר "לקבוע תחומי השפעה שיתחלקו בין

רוסיה, גרמניה, איטליה ויפן לאורך קווים רחבים מאוד".⁶ לדברי ריבנטרופ אין הדבר צריך להוליך לעימות, משום שכל אחת מן השותפות העתידיות מעוניינת, מעל הכל, בהתפשטות דרומה. יפן תנוע אל דרום-מזרח אסיה, איטליה תנוע אל צפון אפריקה, ולגרמניה תושבנה מושבותיה הקודמות באפריקה. לאחר שדיבר סחור-סחור, כדי להדגיש את פיקחותו, גילה ריבנטרופ לבסוף מהו הפרס שנשמר בשביל ברית-המועצות: "...כלום בטווח הארוך לא תפנה גם רוסיה דרומה, למוצא הטבעי לים הפתוח החשוב לה כל כך?"⁷

כל מי שהכיר, ולו במעורפל, את הצהרותיו הפומביות של היטלר ידע כי אלה הבלים. בעיני הנאצים הייתה אפריקה תמיד בעדיפות נמוכה. לא זו בלבד שהיטלר מעולם לא התעניין בה במיוחד, אלא שמולוטוב קרא מן הסתם במיין קאמפף והבין שמה שהיטלר רוצה באמת הוא "לבנסראום" ברוסיה. כשהציג ריבנטרופ את דבריו ישב מולוטוב בשקט, וכשסיים שאל בנעימה עניינית, אם כי מחוצפת קצת, לאיזה ים אמורה ברית-המועצות לבקש מוצא. ריבנטרופ שוב דיבר סחור-סחור ולבסוף הזכיר את המפרץ הפרסי, כאילו כבר היה רכוש של גרמניה והיא יכלה להעניק אותו במתנה:

השאלה כעת הייתה, האם אין הן יכולות להוסיף ולעשות גם בעתיד עסקים טובים זו עם זו... כלום בטווח הארוך לא תהיה הגישה המועילה ביותר לים, מבחינתה של רוסיה, המפרץ הפרסי והים הערבי, וכלום לא תוכלנה להתגמש בו בזמן גם שאיפות מסוימות אחרות של רוסיה בחלק זה של אסיה, שבו לגרמניה אין שום עניין?⁸

למולוטוב לא היה שום עניין בהצעה מנופחת כזאת. גרמניה עדיין לא החזיקה בשטחים שהתיימרה להעניק, וברית-המועצות לא הייתה זקוקה לגרמניה כדי לכבוש אותם לעצמה. מולוטוב הביע נכונות עקרונית להצטרף לברית המשולשת, ומיד סייג את הווייתו ואמר כי "כדי להתוות את תחומי ההשפעה לאורך זמן נחוצה דייקנות".⁹ לשם כך לא היה די בביקור אחד בברלין והיה צורך בהתייעצויות ממושכות, כולל ביקור חוזר של ריבנטרופ במוסקבה.

באותו יום אחר הצהריים נפגש מולוטוב עם היטלר במשרד העשוי שיש של ראש הממשלה, שבנייתו הושלמה לא מכבר. הכל אורגן כדי לעורר יראת כבוד בשר הפרולטרי ממוסקבה. מולוטוב הובל לאורך מסדרון רחב ידיים, שמשני צדיו עמדו, במרחק כמה מטרים זה מזה, חיילי אס-אס גבוהי קומה במדים שחורים שעברו לעמידת דום והרימו ידם במועל יד נאצי. הדלתות ללשכתו של היטלר התנשאו עד התקרה הגבוהה ונפתחו לרווחה בידי שני אנשי אס-אס גבוהים במיוחד, שמועל ידם יצר קמרון שתחתיו הובל מולוטוב אל היטלר. היטלר ישב אל שולחנו בסמוך לקיר המרוחק של החדר העצום, בחן בשתיקה

את מבקריו במשך כמה דקות ואחר כך קפץ ממקומו ובלי לומר מילה לחץ את ידיו של כל אחד מחברי המשלחת הסובייטית. הוא הזמין אותם להתרווח בפינת הישיבה ואז נפתחו וילונות וריבנטרופ וכמה יועצים הצטרפו לקבוצה.¹⁰ לאחר שאילץ את אורחיו לשאת את הגרסה הנאצית למלכותיות, הציג היטלר את תפיסתו באשר למטרת פגישתם. הוא הציג להסכים על אסטרטגיה משותפת לטווח הארוך, כי הן בגרמניה הן בברית־המועצות "אוחזים ברסן השלטון אנשים שיש להם די סמכות לחייב את ארצותיהם להתפתח בכיוון מוגדר".¹¹ כוונתו של היטלר הייתה לכוונן עם הסובייטים דוקטרינה בנוסח הדוקטרינה של מונרו, שתיושם בכל אירופה ואפריקה, ולהתחלק אתם בשטחי המושבות.

מולוטוב הראה כי לא נבהל מקבלת הפנים, שנלקחה ככל הנראה מדימויי הפאר וההדר באופרטה וינאית כלשהי, והגביל את עצמו לסדרה של שאלות מדויקות: מהי מטרתה הסופית של הברית המשולשת? איך מגדיר היטלר את הסדר החדש שהכריז עליו? מה בדבר "התחום המוגדל באסיה"? מה הן כוונותיה של גרמניה בבלקן? האם ההבנה שלפיה פינלנד שייכת לתחום ההשפעה הסובייטי עדיין תקפה?

איש מעולם לא השתלט כך על שיחה עם היטלר, או חקר אותו חקירת שתי וערב. מכל מקום היטלר לא היה מעוניין בהגבלת חופש הפעולה של גרמניה בשום שטח שצבאותיו יוכלו להגיע אליו – לא כל שכן באירופה. לפגישה עם היטלר למחרת היום קדמה ארוחת צהריים ספרטנית, ולא הושגה בה התקדמות רבה יותר. היטלר פתח, כדרכו, במונולוג ממושך שהסביר כיצד הוא מציע לחלק את העולם בינו ובין סטאלין:

לאחר כיבושה של אנגליה תחולק האימפריה הבריטית כאילו הייתה נחלה עולמית ענקית שפשטה את הרגל... בנחלה הפושטת רגל תהיה לרוסיה גישה לאוקיאנוס הפתוח באמת, המחוסר קרח. עד עתה שלט מיעוט של ארבעים וחמישה מיליון אנגלים בשש מאות מיליון תושביה של האימפריה הבריטית. הוא עמד למחוק את המיעוט הזה...

בנסיבות האלה עלו נקודות מבט כלל־עולמיות... יהיה צריך להסדיר את השתתפותה של רוסיה בפתרון הבעיות האלה. כל המדינות שיכלו להיות בעלות עניין בנחלה הפושטת רגל תצטרכנה להדול מכל המחלוקות ולהעסיק את עצמן אך ורק בחלוקתה של האימפריה הבריטית.¹²

מולוטוב השיב בעוקצנות כי הוא מסכים למה שהבין והבטיח לדווח על השאר למוסקבה. הוא הסכים הסכמה עקרונית עם הצהרתו של היטלר שלברית־המועצות ולגרמניה אין אינטרסים מנוגדים, ומיד העמיד את האמירה הזאת

במבחן מעשי ושאל מה תהיה תגובתה של גרמניה אם תציע ברית־המועצות לבולגריה ערבות הדומה לערבות שנתנה גרמניה לרומניה (פעולה שתחסום למעשה התפשטות נוספת של ההשפעה הגרמנית בבלקן). ומה בעניין סיפוחה של פינלנד לברית־המועצות? אין ספק שעקרון ההגדרה העצמית לא היה מעקרונות מדיניות החוץ הסובייטית, ואילו היה סטאלין יכול לספח אוכלוסיות לא־רוסיות בלי התערבות גרמניה, היה עושה כן. לא רק ההסדר הטריטוריאלי של הסכם ורסאי חדל להתקיים, גם עקרונותיו המוסריים חדלו להתקיים.

האווירה המתוחה בפגישה לא נעשתה רגועה יותר כשציין היטלר בקוצר רוח שלא נראה לו שבולגריה מבקשת לכרות ברית עם ברית־המועצות. את סיפוחה של פינלנד דחה בנימוק שסיפוחה חורג מן הפרוטוקול הסודי ואגב כך התחמק מן העובדה שהסיבה העיקרית לנסיעה של מולוטוב לברלין הייתה החריגה מן הפרוטוקול. הפגישה עמדה להסתיים בנימה זעופה. כשקם היטלר ממקומו ומלמל משהו על האפשרות של תקיפה אווירית בריטית חזר מולוטוב על המסר הבסיסי שלו: "בתור מעצמה גדולה אין ברית־המועצות יכולה להיות אדישה לסוגיות הגדולות באירופה ובאסיה"¹³. בלי לפרט כיצד תגמול ברית־המועצות לגרמניה אם ימלא היטלר את משאלותיה הבטיח מולוטוב רק שלאחר שידווח לסטאלין על הפגישה, ימסור את רעיונותיו של מנהיגו בדבר תחום השפעה מתאים להיטלר.

היטלר היה נרגז כל כך עד שלא השתתף בארוחת ערב שאירח מולוטוב בשגרירות הסובייטית, אף שמרבית המנהיגים הנאצים האחרים היו נוכחים. את הארוחה קטעה התקפה אווירית של בריטניה, ומאחר שלשגרירות הסובייטית לא היה מקלט מוגן מפני הפצצות נפוצו האורחים לכל עבר. המנהיגים הנאצים פונו משם בלימוזינות, המשלחת הסובייטית נשלחה למצודת פֶּלוּוֹ (שכעת מתאכסן בה נשיא גרמניה כשהוא שוהה בברלין), וריבנטרופ לקח את מולוטוב למקלט הפרטי שלו בקרבת מקום, ושם נופף בטיוטה גרמנית בדבר הצטרפותה של ברית־המועצות לברית המשולשת, מבלי שיבין כנראה כי למולוטוב לא היו לא הנטייה ולא הסמכות להרחיק לכת יותר ממה שכבר אמר להיטלר. מולוטוב התעלם מן הטיוטה והוסיף להעלות את הסוגיות שהיטלר התחמק מהן, ושב ואמר שלא יהיה אפשר להשאיר את ברית־המועצות מחוץ לשום סוגיה אירופית. לאחר מכן ציין במפורש את יוגוסלביה, פולין, יוון, שבדיה ותורכיה, והתעלם במפגיע מן הנופים רחבי הידיים לחופי האוקיאנוס ההודי שהציגו לפניו ריבנטרופ והיטלר קודם לכן.¹⁴

מאחורי הסגנון המעליב והנוקשה של מולוטוב עמד הניסיון להרוויח זמן, כדי לאפשר לסטאלין ליישב דילמה כמעט מחוסרת פתרון. היטלר הציע לו להיות שותף בהבסתה של בריטניה, אבל לא נדרש דמיון רב כדי להבין שלאחר

מכן תהיה ברית-המועצות חשופה לפגיעתן של שותפותיה העתידיות בברית המשולשת, שהרי לפנים היו כולן חברות בברית נגד הקומינְטֶרן. לעומת זה, אם ללא עזרתה של ברית-המועצות עמדה בריטניה להתמוטט, היה אולי רצוי לברית-המועצות לשפר את עמדתה האסטרטגית לקראת העימות המכריע והבלתי נמנע עם היטלר.

בסופו של דבר סטאלין לא החליט מעולם באיזה כיוון לדבוק. ב־25 בנובמבר שלח מולוטוב לריבנטרופ את התנאים שהעמיד סטאלין להצטרפות לברית המשולשת: גרמניה צריכה להסיג את צבאה מפינלנד ולתת לברית-המועצות חופש פעולה שם; בולגריה צריכה להצטרף לברית צבאית עם ברית-המועצות ולהתיר את הקמתם של בסיסים סובייטיים בשטחה; תורכיה צריכה להסכים לבסיסים סובייטיים בשטחה, כולל במצרי הדרדנלים; וגרמניה צריכה לעמוד מן הצד אם תפעיל ברית-המועצות כוח כדי להגשים את יעדיה האסטרטגיים בבלקן ובדרדנלים. סטאלין הרחיב את הצעתו של היטלר עצמו, שהאזור שמדרום לְבֶטְוִי וּלְבֶאקו יוכר כתחום השפעה סובייטי, וקבע כי מעתה כולל האזור גם את איראן ואת המפרץ הפרסי. אשר ליפן, היה עליה לוותר על כל תביעה לזכויות לכריית מחצבים באי סְהָלִין.¹⁵ סטאלין ידע בוודאי שהתנאים האלה לעולם לא יתקבלו, שכן הם מנעו את התפשטותה של גרמניה מזרחה, והוא לא הציע שום פעולה הדדית סובייטית שוות ערך.

תשובתו של סטאלין להיטלר שימשה אפוא בעיקר כדי לאותת מה הוא בעיניו תחום העניין הסובייטי, וכדי להזהיר שהוא יתנגד לפגיעה בו, לפחות באמצעים דיפלומטיים. בעשור הבא הוסיף סטאלין, באמצעות הטקטיקה של הצארים, לבסס את האזור הזה – בהסכמה כשהיה הדבר אפשרי, ובכוח אם היה צורך בכך. הוא דבק ביעדים שהותוו במזכר מ־25 בנובמבר, תחילה בתיאום עם היטלר, לאחר מכן לצדן של הדמוקרטיות נגד היטלר, ולבסוף מתוך עימות עם הדמוקרטיות. לאחר מכן, לקראת סוף חייו ממש, נראה כי סטאלין עומד לבחון עסקה גדולה עם הדמוקרטיות כדי לשמר את מה שמעולם לא חדל לראות בו תחום השפעה של ברית-המועצות (ראה פרק עשרים).

מבחינתו של היטלר הפור כבר נפל. עוד ביום שהגיע מולוטוב לברלין ציווה היטלר להמשיך בהכנות להתקפה על ברית-המועצות, ודחה את ההחלטה הסופית עד שתאושר תכנית מבצעית.¹⁶ היטלר התלבט רק אם לתקוף את ברית-המועצות קודם שיביס את בריטניה או לאחר שיביס אותה. ביקורו של מולוטוב יישב את הסוגיה הזאת. ב־14 בנובמבר, היום שבו עזב מולוטוב את ברלין, ציווה היטלר להפוך את התכניות שהכין המטה בקיץ לתכניות מבצעיות, שתאפשרנה לתקוף את ברית-המועצות עד קיץ 1941. כשקיבל את הצעתו של סטאלין מ־25 בנובמבר ציווה שלא להשיב עליה דבר. סטאלין גם לא ביקש תשובה. ההכנות

הצבאות של גרמניה למלחמה נגד רוסיה עברו להילוך גבוה. לא מעט ויכוחים עסקו בשאלה האם סטאלין הבין כיצד השפיעה הטקטיקה שלו על אישיות כמו האישיות של היטלר. סטאלין כנראה לא העריך נכונה את קוצר הרוח של יריבו; נראה שהניח שהיטלר, כמוהו, עורך חישובים קרים ומדוקדקים ולא ישגר את צבאותיו מרצונו אל מרחביה העצומים של רוסיה קודם שיסיים את המלחמה במערב. הנחה זו של סטאלין הייתה מוטעית. היטלר האמין שכוח הרצון יכול להתגבר על כל מכשול. תגובתו האופיינית להתנגדות הייתה להפוך אותה לעימות אישי. היטלר מעולם לא היה מסוגל לחכות שהתנאים יבשילו עד תום, ולו רק משום שעצם ההמתנה היה בה כדי להעיד כי הנסיבות עלולות לגבור על רצונו.

לא זו בלבד שסטאלין היה סבלני יותר, אלא שכקומוניסט היה לו יותר כבוד לכוחות ההיסטוריים. כמעט שלושים שנה היה בשלטון, אבל מעולם לא השליך את כל יתרו על אפשרות אחת; הוא האמין בטעות שגם היטלר לא יעשה כן. בו בזמן חשש סטאלין שמא פריסה פזיזה של כוחות סובייטיים תגרום לגרמנים לזיום מתקפת מנע. את להיטותו של היטלר לגייסו לברית המשולשת פירש בטעות כהוכחה שהנאצים מתכננים לייחד את שנת 1941 לעוד ניסיונות להכניע את בריטניה. ככל הנראה סבר סטאלין שבשנה שלאחריה, 1942, תתקבל הכרעה לצאת למלחמה נגד גרמניה. הביוגרף שלו, דימיטרי וולקוגונוב, סיפר לי שבאותה שנה שמר סטאלין על האופציה לצאת למלחמת מנע נגד גרמניה, עובדה שיכולה להסביר מדוע היו הצבאות הסובייטיים פרוסים הרחק כל כך לפני בשנת 1941. סטאלין, שציפה שהיטלר יציג תביעות גדולות קודם שיתקוף, היה מן הסתם עושה הרבה כדי לעמוד בתביעות האלה – כך מכל מקום אז, בשנת 1941.

שום חישוב מן החישובים האלה לא עלה יפה, שכן כולם התבססו על ההנחה שחישוביו של היטלר הגיוניים. ואולם היטלר לא ראה את עצמו מחויב לחישוב רגיל של סיכונים. לא עברה כמעט שום שנה משנות שלטונו של היטלר בלי שביצע פעולה כלשהי שפמלייתו הזהירה אותו כי היא מסוכנת מדי: ההתחמשות המחודשת בשנים 1934-1935, כיבושו המחודש של חבל הריין בשנת 1936, כיבושן של אוסטריה וצ'כוסלובקיה בשנת 1938, תקיפת פולין בשנת 1939 והמערכה נגד צרפת בשנת 1940. היטלר לא התכוון לעשות את שנת 1941 לשנה יוצאת מן הכלל. בהתחשב באישיות שלו, לא היה אפשר להטות אותו אלא אילו החליטה ברית המועצות להצטרף לברית המשולשת בתנאים מועדפים, ואף הייתה משתתפת בפעולה צבאית נגד בריטניה במזרח התיכון. או אז, כשהייתה בריטניה מובסת וברית המועצות מבודדת, היה היטלר יוצא אל נכון להגשים את הדיבוק שאחז בו כל חייו לכיבושים במזרח.

אחת היא כמה תמרונים מחוכמים היה סטאלין יוזם, שום דבר לא היה יכול למנוע את ארצו מלהגיע, בסופו של דבר, למצב דומה למדיי למצב שהגיעה אליו פולין בשנה הקודמת. בשנת 1939 יכלה ממשלת פולין למנוע התקפה גרמנית רק אילו הסכימה לוותר על הפרוודור הפולני ועל דנציג, ואחר כך להצטרף למסע צלב נאצי נגד ברית-המועצות – ואחרי כל זה עדיין הייתה פולין נתונה לרחמיו של היטלר. עתה, מקץ שנה, נראָה שברית-המועצות תוכל לקנות לה הפוגה מן התוקפנות הגרמנית רק אם תסכים להצעות הנאצים (במחיר בידוד מוחלט והצטרפות למלחמה מסוכנת נגד בריטניה). ואולם בסופו של דבר עדיין הייתה נתונה לסכנה של התקפה מצד גרמניה.

סטאלין, בעל עצבי הפלדה, הוסיף לנקוט מדיניות דו־מסלולית כאילו אין שום סכנה: מצד אחד שיתף פעולה עם גרמניה, על ידי אספקת חומרי מלחמה; מן הצד האחר התנגד לה מבחינה גיאוגרפית. אף שלא היה מוכן להצטרף לברית המשולשת, העניק ליפן את ההטבה היחידה שהצטרפות סובייטית לברית הייתה מביאה לה: הוא שחרר את העורף של יפן להרפתקאות באסיה.

אף שסטאלין לא ידע כמובן על התדרוך של היטלר לגנרלים שלו, שלפיו התקפה על ברית-המועצות תאפשר ליפן להתנגד בגלוי לארצות-הברית, הוא הגיע בעצמו למסקנה זו ופנה לסלק את התמריץ הזה. ב־13 באפריל 1941 כרת סטאלין במוסקבה חוזה אי־התקפה עם יפן; ביסודו של דבר טיפל במתיחות ההולכת וגוברת באסיה כמו שטיפל במשבר הפולני שמונה־עשר חודשים קודם לכן. בשני המקרים שחרר את התוקף מסכנה של מלחמה בשתי חזיתות, והצליח להסיט את המלחמה מן השטח הסובייטי על ידי עידודה של מלחמה שהייתה בעיניו מלחמת אזרחים קפיטליסטית במקום אחר. הסכם היטלר-סטאלין נתן לו הפוגה של שנתיים, וחווה האי־התקפה עם יפן אֶפְשֶׁר לו לשגר כעבור שישה חודשים את הצבא שלו במזרח הרחוק לקרב ההגנה על מוסקבה, שחרץ את תוצאתה של המלחמה לטובתו.

לאחר חתימתו של חוזה האי־התקפה נפרד סטאלין, במחווה חסרת תקדים, משר החוץ היפני יוֹסֹקָה מצוואיקה בתחנת הרכבת. מחווה זו, שהמחישה את החשיבות שייחס סטאלין לחוזה, נתנה לו גם הזדמנות לקדם בכרכה, בנוכחות הסגל הדיפלומטי כולו, משא ומתן עם גרמניה, ובו בזמן להתהדר בעמדת המיקוח המשופרת שלו. "הבעיה האירופית ניתנת לפתרון בדרך טבעית אם יפן והסובייטים ישתפו פעולה", אמר סטאלין לשר החוץ בקול רם שהכל יכלו לשמעו – מן הסתם כדי לרמוז שהבטחת גבולו המזרחי שיפרה את עמדת המיקוח שלו באירופה, אך אולי גם כדי לרמוז לגרמניה כי אין היא צריכה לצאת למלחמה נגד ברית-המועצות כדי לשחרר את העורף של יפן למלחמה בארצות-הברית.

"לא רק הבעיה האירופית ניתנת לפתרון", השיב שר החוץ של יפן. "אפשר להסדיר את הבעיות בעולם כולו! אישר סטאלין, ובלבו בוודאי חשב "כל עוד אחרים הם שנלחמים, וברית-המועצות מקבלת פיצוי על הצלחותיהם".

כדי להעביר את המסר שלו לברלין פסע סטאלין אל עבר שגריר גרמניה, פון-דר-שולנברג, כרך את זרועו סביב כתפו והכריז: "עלינו להישאר ידידים וכעת עליך לעשות את הכל לשם כך". כדי להבטיח שניצל כל ערוץ אפשרי, כולל הערוץ הצבאי, כדי להעביר את המסר שלו, התקרב סטאלין לאחר מכן אל ממלא מקום הנספח הצבאי של גרמניה ואמר בקול רם: "נישאר ידידים שלכם, יהיה מה שיהיה".¹⁷

לסטאלין היו סיבות טובות להיות מודאג באשר לעמדותיה של גרמניה. מולוטוב כבר רמז בברלין שהוא לוחץ על בולגריה לקבל ערבות סובייטית. סטאלין נשא ונתן גם על יחסים של ידידות ואי-התקפה עם יוגוסלביה בחודש אפריל 1941, בדיוק כאשר ביקשה גרמניה זכויות מעבר דרך יוגוסלביה כדי לתקוף את יוון – מהלך שהיה מעודד אל נכון את ההתנגדות היוגוסלבית ללחציה של גרמניה. בסופו של דבר נחתם החוזה בין ברית-המועצות ליוגוסלביה שעות ספורות בלבד קודם שחצה צבא גרמניה את גבול יוגוסלביה. חולשתו העיקרית של סטאלין כמדינאי הייתה נטייתו לייחס ליריביו יכולת לעשות חישובים קרים, אותה יכולת שהוא עצמו התגאה בה כל כך. נטייתו זו גרמה לו להמעיט בערך ההשפעה שנודעה לנוקשותו ולהפריז בהערכת טווח אפשרויות הפיוס שהיו לו, נדירות ככל שהיו. עמדה זו הייתה עתידה להרוס את יחסיו עם הדמוקרטיה אחרי המלחמה. בשנת 1941 היה סטאלין משוכנע בבידור, עד הרגע שבו חצו הגרמנים את הגבול הסובייטי, שיעלה בידו לעצור את ההסתערות ברגע האחרון באמצעות פתיחה במשא ומתן, ועל פי כל הסימנים היה מוכן לווייתורים עצומים.

מובן שכישלוננו של סטאלין במאמציו להסיט את ההתקפה של גרמניה לא נבע מכך שלא ניסה לעשות זאת. ב־6 במאי 1941 התבשרו האזרחים הסובייטים שסטאלין מינה את עצמו לראש ממשלה במקומו של מולוטוב, ומולוטוב מונה לסגן ראש הממשלה ולשר החוץ. זו הייתה הפעם הראשונה שבה הגיה סטאלין מצלילי המפלגה הקומוניסטית וקיבל על עצמו אחריות ברורה לניהולם היומיומי של העניינים.

רק נסיבות של סכנה חמורה היו יכולות להביא את סטאלין לזנוח את הילת הסכנה המסתורית שהייתה בעיניו שיטת הממשל המועדפת. אנדריי וישינסקי, שהיה בזמנו סגן שר החוץ, אמר לשגריר צרפת של וישי שכניסתו של סטאלין למשרה ציבורית היא "המאורע ההיסטורי הגדול ביותר בברית-המועצות מאז ראשיתה".¹⁸ פון-דר-שולנברג חשב שעלה בידו לנחש מה מטרתו של סטאלין.

הדרך בחודש אוקטובר 1972, הייתה דרישה לקביעת תאריך יעד בלתי מותנה לנסיגה אמריקנית מוחלטת ולפירוקה של ממשלת תינו. קביעת תאריך היעד הייתה דמי הכניסה למשא ומתן על כל סוגיה אחרת, ויועדה להיות בתוקף בלי שום קשר להצלחת המשא ומתן בנושאים אחרים. ארצות-הברית ביקשה פשרה, האנוי ביקשה כניעה. לא הייתה דרך ביניים, עד שמאזן הכוחות בשטח עשה את הפשרה אפשרית – ורק כל עוד מאזן כוחות זה לא השתנה.

את הבקשה לקיים פגישות הגיש תמיד הצד האמריקני, שהשתמש בגנרל רנון וולטרס, הנספח הצבאי בשגרירות ארצות-הברית בפריז, כמתווך (וולטרס עשה אחר כך קריירה מפותחת כסגן מנהל סוכנות הביון המרכזית, הנציג הקבוע באו"ם והשגריר בגרמניה, מלבד מילוי שליחויות נשיאותיות רגישות רבות). תמרינה של ארצות-הברית לעשות את הצעד הראשון היה אחד התכסיסים הבלתי נלאים של האנוי שמטרתם הייתה לזכות בעליונות פסיכולוגית. הטקטיקה הראתה עד כמה היטיבה האנוי להבין את המשבר הפנימי באמריקה. אם שהה לה דוק תו בפריז פרק זמן כלשהו בלי שממשלת ארצות-הברית יצרה עמו קשר, לא היה כל ספק שהוא עתיד לפזר רמזים רבים לעיתונאים, או לחברי קונגרס שביקרו בעיר, על שממשל ניקסון נמנע מלבחון את כוונות השלום המופגנות של האנוי. בהתחשב במצבה של המחלוקת הפנימית באמריקה, לא היה ספק שרמזים כאלה יזכו לתפוצה נרחבת, והוא היה מסוגל לפזרם אפילו בשעה שהתקיימו שיחות.

במהלך כל אחד מביקוריו של לה דוק תו בפריז בשנים 1970-1972 היו מתקיימות חמש או שש פגישות במשך תקופה של כמה חודשים (היו גם כמה פגישות עם סוון תווי לבדו. כשנעדר מהן לה דוק תו נמצא שהיו בזבוז זמן מוחלט).

המשא ומתן התקיים במסלול קבוע. כראש הרשמי של צוות המשא ומתן הווייטנאמי היה סוון תווי פותח באותה הרצאה אינסופית על עמדת הווייטנאמים במשא ומתן, שהייתה מוכרת לנו מן המפגשים בהוטל מג'סטיק. לאחר מכן היה "מעניק את רשות הדיבור ליועץ המיוחד לה דוק תו". לה דוק תו, לבוש ללא דופי בחליפת מאו חומה או שחורה, היה נושא אז נאום ארוך לא פחות, שהתמקד בסוגיות הפילוסופיות, כפי שראה אותן, ושובץ בתיאורים אפיים של מאבקים וייטנאמיים קודמים לעצמאות.

כמעט עד סופו של המשא ומתן נשאר טיעונו של לה דוק תו כשהיה: מאזן הכוחות הוא לטובתה של האנוי וייטה לטובתה יותר ויותר. מלחמות נערכות כדי להשיג יעדים מדיניים, ועל כן ההצעה האמריקנית להפסקת אש ולחילופי שבויים היא חסרת שחר ובלתי קבילה. על הפתרון המדיני להתחיל בכך

שארצות־הברית תפיל את ממשלת דרום וייטנאם (בנקודה אחת אף נחלץ לה דוק תו לעזור והציע שיטה להשגתו של היעד הזה – התנקשות בחייו של תיו). כל זה הוצג באדיבות רבה, בארשת קפואה הרומזת על עליונות מוסרית ובאוצר מילים מרקסיסטי, בלתי חדיר להערותיהם של האימפריאליסטים החשוכים. לה דוק תו לא ויתר ולו על הנקודה המעורפלת ביותר שפתחה לו פתח להענקת הדרכה אידיאולוגית לנוכחים. בהודמנות אחת ביקשתי הפסקה בשיחות מתוך הסתמכות על מה שראיתי כניסוח מרקסיסטי מנומס דיו – ש'הכורה האובייקטיבי' מחייב הפסקה. ואולם הדבר גרם ללה דוק תו לשאת הרצאה של עוד עשר דקות, שבה הסביר עד כמה לא־הולם השימוש שעושה אימפריאליסט כמוני במונח מרקסיסטי.

האסטרטגיה הבסיסית שעמדה מאחורי אופן ההתקדמות האטי והנוקשה של לה דוק תו הייתה לרמוז שהזמן לצדו, משום שהוא נמצא בעמדה המאפשרת לו לנצל את מחלוקותיה של ארצות־הברית לטובתו. במהלך סבב השיחות הראשון, בפברואר-אפריל 1970, דחה הפסקת אש, לוח זמנים של חמישה־עשר חודשים לנסיגה,⁴ הפחתה הדרגתית בלחימה ואת הפיכתה של קמבודיה לנייטרלית (מעניין למדיי שברשימת העוולות שלו, שלא חסכה מאתנו שום פרט, לא הזכיר לה דוק תו את הפצצתם ה"סודית" של מקומות המקלט הקמבודיים).

במהלך סבב השיחות השני, במאי-יולי 1971, ירד לה דוק תו לשפל חדש של ציניות. במסגרת הפומבית של השיחות הגישה האן־אליאף תכנית של שבעה סעיפים. בשיחות החשאיות הציע לה דוק תו תכנית שונה במידת מה ומפורטת הרבה יותר של תשעה סעיפים, ועמד על כך שתכנית זו תשמש בסיס למשא ומתן האמיתי. בינתיים הרים הדובר הקומוניסטי קול צעקה ותבע תשובה לתכנית הפומבית, של שבעת הסעיפים. ממשל ניקסון הותקף על שלא השיב על הצעה שהנושאים ונותנים הווייטנאמים הבהירו כי אין הם רוצים לדון בה. תרמית זו נמשכה עד שניקסון חשף את התמרון בפומבי, ואז פרסמה האנוי "הרחבה" של שני סעיפים לתכנית של שבעת הסעיפים ועד מהרה עוררה ההרחבה עוד לחץ ציבורי על ניקסון. לאחר שהסתיים המשא ומתן הסופי שאלתי את לה דוק תו מה בדיוק הוסיפה התוספת של שני הסעיפים. "שום דבר", השיב בחיך.

במהלך הסבב השלישי במשא ומתן, שנמשך מאוגוסט 1972 עד ינואר 1973, התרחשה פריצת הדרך. ב־8 באוקטובר זנח לה דוק תו את תביעתו הרגילה, שארצות־הברית תפיל את ממשלת סייגון, והסכים להפסקת אש. מכאן ואילך נעו הדברים במהירות עד לסיומם. לה דוק תו הראה כי כשרונו למצוא פתרונות מתוחכמים אינו נופל מעקשנותו בתקופה שבה מנע כל התקדמות. הוא אפילו

שינה את נאום הפתיחה שלו, ואף שלא היה קצר יותר משהיה קודם לכן, נעשה הנאום הטפה להתקדמות. עם זה, הוא לא הניח לפתיחת המשא ומתן הרציני לפגום בנטייה שלו לשחצנות. בכל בוקר, כחלק מדרשתו המייגעת החדשה, היה אומר את המשפט: "אתם תעשו מאמץ גדול ואנחנו נעשה מאמץ גדול". בוקר אחד השמיט את שם התואר ואמר שארצות-הברית תעשה מאמץ גדול והוא יגמול במאמץ. כדי להפיג את חדיגוניותו של הדיון הפנימי את תשומת לבו להשמטה. "אני כל כך שמח שהשגחת בכך", אמר בן-שיחי בקור רוח, "אבל אתמול אנחנו עשינו מאמץ גדול ואתם עשיתם רק מאמץ. לכן היום אנחנו הופכים את הסדר: עליכם לעשות מאמץ גדול ואנחנו נעשה מאמץ בלבד".

חלק מן הקושי היה נעוץ בכך שללה דוק תו לא היה אלא יעד אחד, ואילו ארצות-הברית, כמעצמת-על, נאלצה להחזיק ביעדים רבים. לה דוק תו היה נחוש בדעתו להביא את הקריירה המהפכנית שלו לשיאה בניצחון. ארצות-הברית הייתה צריכה לאזן בין שיקולים פנימיים לשיקולים בינלאומיים, בין עתידה של וייטנאם לקיום תפקידה העולמי של ארצות-הברית. לה דוק תו טיפל בנפש האמריקנית כמו שהיה מנתח מיומן מנתח את החולה שלו. ממשל ניקסון נאלץ להילחם בחזיתות כה רבות עד כי רק לעתים נדירות הייתה לו האפשרות לנהל דיפלומטיה התקפית.

לאמיתו של דבר, כבר מראשיתו של המשא ומתן ובכל מהלכו היה על ממשל ניקסון לייחד חלק נכבד ממרצו להדיפת התקפות על טוהר כוונותיו. למרות המחוות החד-צדדיות הרבות שעשה ניקסון כלפי האנוי – מחוות שלא זכו לשום תמורה – נמתחה על הנשיא, כמעט מיד עם כניסתו לתפקידו, ביקורת על שאיננו דבק בשלום די הצורך. עד חודש ספטמבר 1969 כבר הציעה ארצות-הברית לאן-אל-אף השתתפות בתהליך הפוליטי וועדות בחירות מעורבות, הסיגה יותר מעשרה אחוזים מכוחותיה והסכימה לנסיגה מוחלטת של שאר הכוחות לאחר הסכם – בלי שקיבלה דבר תמורת הוויתורים האלה חוץ מחזרות אינסופיות על נאומם הקבוע של הקומוניסטים בדבר תביעתם לנסיגה חד-צדדית ולהפלתה של ממשלת סייגון.

אף על פי כן, ב-25 בספטמבר 1969 הודיע הסנאטור הרפובליקני צ'רלס גודל מניו יורק שהוא עומד להציע החלטה התובעת את נסיגתם של כל הכוחות האמריקניים מווייטנאם עד סוף שנת 1970. ב-15 באוקטובר התקיימו בכל רחבי המדינה ההפגנות שכונו הפגנות הדחייה. קהל של עשרים אלף איש התאסף בשעת הצהריים בעצרת ברובע העסקים של ניו יורק, והאזין לביל מוריס, שהיה עוזרו של הנשיא ג'ונסון ומוזכיר העיתונות שלו, מגנה את המלחמה. שלושים אלף איש התכנסו במדשאה בניו הייבן. חמישים אלף איש הצטופפו ליד

אנדרטת ושינגטון, בטווח ראייה מן הבית הלבן. בבוסטון התקהלו מאה אלף איש בפארק קומון כדי להאזין לסנאטור מקגורן, בעוד בשמים מעליהם התווה אווירון בעשן לבן את סמל השלום כאומר שהממשל דוחה את הרצון בשלום. הייחודיות האמריקנית, כפי שהתגלמה בתנועת השלום, לא אפשרה כל דיון בצדדים המעשיים של החילוף, וראתה בניסיונות לעשות זאת סימנים לתשוקתו הכמוסה של הממשל להמשיך במלחמה. לאחר שעשתה את המלחמה לעימות פנימי בין טוב לרע בבית, העדיפה תנועת השלום – מסיבות שהיו בעיניה מוסריות ביותר – את התמוטטותה של ארצות-הברית בווייטנאם על פני תוצאה שדווקא משום שהיא עשויה להיחשב "מכובדת", עלולה גם לעורר את תאבונה של הממשלה להרפתקאות נוספות מעבר לים.

זו הסיבה שלא היה אפשר למצוא שום מכנה משותף בין תנועת השלום לממשל. ניקסון צמצם את הכוחות האמריקניים בווייטנאם מ-550,000 לכמעט 20,000 בתוך שלוש שנים; האבידות ירדו מ-16,000 בערך, או עשרים ושמונה אחוזים מסך כל האבידות, בשנת 1968, ל-600 בערך, או כאחוז אחד מסך כל האבידות, בשנת 1972, השנה האחרונה ללחימה. כל זה לא הפיג את החשד או את הכאב, כי על המחלוקת הבסיסית לא היה אפשר לגשר: ניקסון רצה לעזוב את וייטנאם בכבוד, ותנועת השלום חשבה שהכבוד מחייב את ארצות-הברית לעזוב את וייטנאם, בעצם בלי תנאים.

אם סיום המלחמה היה היעד היחיד, נעשתה ממשלת סייגון, בעיניהם של המבקרים, למכשול לשלום ולא לבעלת ברית. התפיסה המקורית, שלפיה הייתה דרום וייטנאם יסוד מרכזי בביטחון האמריקני, נזנחה זה מכבר. מה שנשאר היה ההרגשה שבוייטנאם ארצות-הברית נמצאת בחברה רעה. תורתם החדשה של המבקרים הייתה שיש להחליף את תיו בממשלה קואליציונית, גם אם תהיה כרוכה בכך הפסקת התמיכה האמריקנית בדרום וייטנאם. רעיון הממשלה הקואליציונית הפך לפתרון המועדף לוויכוח הפנימי בדיוק ברגע שהבהירו הנושאים ונותנים הצפון וייטנאמים שעל פי הגדרתם ממשלה קואליציונית איננה אלא לשון נקייה להשתלטות קומוניסטית על הדרום.

לאמיתו של דבר הגו הצפון וייטנאמים נוסחה פיקחית שנועדה לבלבל את קהלם האמריקני. הם הצהירו שיעדם הוא ממשלה "קואליציונית" משולשת, המורכבת מן האן-אל-יאף (כלי המשחק שלהם), מגורם נייטרלי ומחברי ממשל סייגון שתמכו ב"שלום, חופש ועצמאות". כמו רבים כל כך מתמרוניה החצופים של האנטי, היה צריך לקרוא את האותיות הקטנות כדי להבין את משמעותן האמיתית של ההצעות, הסבירות-לכאורה. רק אז התברר שהגוף המשולש לא משולב בסייגון, אלא ינהל משא ומתן עם האן-אל-יאף על ההסדר הסופי. במילים

אחרות, גוף בשליטה קומוניסטית ינהל משא ומתן עם קבוצה קומוניסטית לחלוטין על עתידה הפוליטי של דרום וייטנאם. האנוי הציעה לסיים את המלחמה באמצעות דרישה עם עצמה.

אך לא כך תוארה הסוגיה בדיונים האמריקניים. בספרו הענק הנכה קבע הסנאטור ג'יימס ויליאם פולברייט כי המחלוקת הייתה בין רודנים יריבים.⁵ הסנאטור מקגורן, שראה לנגד עיניו בשנת 1971 "ממשלה מעורבת" בסייגון, דחק בשנת 1972, על סף היותו המועמד הדמוקרטי לנשיאות, לנסיגה של הכוחות האמריקניים ולהפסקת הסיוע הצבאי לדרום וייטנאם.⁶ ממשל ניקסון היה מוכן לסכן את ממשלת תיו בבחירות חופשיות, בפיקוח בינלאומי. מה שסירב לעשות היה להפיל ממשלה בעלת ברית, שהקים קודמו, כדי להשיג את חילוצה של ארצות־הברית.

אמת המידה של תנועת השלום להצלחה הייתה, בפשטות, אם המלחמה אכן מסתיימת. ואם התשובה הייתה שלילית, נתפסה עמדתה של ארצות־הברית במשא ומתן כעמדה פגומה. תנועת השלום לא הייתה מוכנה לגנות את האנוי על עמדותיה במשא ומתן או על שיטותיה בניהול המלחמה. כך נתנה להאנוי את כל התמריצים לעיכוב. עד שנת 1972 הסיגה ארצות־הברית באופן חדי־חדדי חמש מאות אלף חיילים. סייגון הציעה באופן רשמי לקיים בחירות חופשיות, וארצות־הברית – להסיג את שארית כוחותיה בתוך ארבעה חודשים ממועד השגת ההסכם. תיו הסכים להתפטר חודש לפני הבחירות. ארצות־הברית הציעה הקמת ועדה מעורבת לפיקוח על הבחירות, וכל זה הותנה בהפסקת אש בפיקוח בינלאומי ובהחזרתם של שבויי המלחמה. שום צעד מן הצעדים האלה לא שיכך את המתקפה על מניעיה או על מדיניותה.

עם חלוף החודשים הלך והתרכז הוויכוח הפנימי בתנאי המוקדם שהעמידה האנוי, שארצות־הברית תקבע באופן חדי־חדדי תאריך יעד קבוע לנסיגה כנוסחה לסיומה של המלחמה. הצעות לתאריכי יעד קבועים לנסיגה היו עד מהרה לרכיב הקבוע של החלטות נגד המלחמה בקונגרס (בשנת 1971 היו כעשרים ושתיים החלטות ובשנת 1972 היו כשלושים וחמש). אופיין הבלתי מחייב נתן לאלה שימואו את הטוב שבשני העולמות: התרחקות מן הממשל, בלי לקבל אחריות לתוצאות. דבר לא נראה פשוט יותר מלסיים את המלחמה על ידי נסיגה ממנה – אלא ששום דבר בווייטנאם מעולם לא היה פשוט כפי שנראה.

לאחר שנפגשו עם הנושאים ונותנים מצפון וייטנאם ומן האן־אל־אף, דיווחו חברי תנועת השלום האמריקנית שוב ושוב כי הם "יודעים" ששחרורם של השבויים ויישובן של סוגיות אחרות יבואו חיש מהר, ברגע שארצות־הברית תתחייב לתאריך יעד קבוע ובלתי חוזר לנסיגה. לאמיתו של דבר האנוי מעולם לא הבטיחה זאת, ודבקה באותו תסריט ישן, עם אותן אי־בהירויות מטרידות,

שהשתמשה בו בעת עצירת ההפצצות בשנת 1968. קביעתו של תאריך יעד תיצור "תנאים חיוביים" לפתרון של בעיות אחרות, הצהיר לה דוק תו, אך כשהגיעה העת למשא ומתן ממשי עמד על כך שלאחר שייקבע תאריך היעד לנסיגה הוא יהיה מחייב, ואחת היא מה יתרחש במשא ומתן בנושאים אחרים, כמו הפסקת האש או שחרור השבויים. בעולם הממשי דאגה האנושי ששחרורם של השבויים והפסקת האש יהיו תלויים בהפלת ממשלת סייגון. כמו שהסביר לָה דוק תו שוב ושוב, כאילו הוא מדריך סמינר מבוא במדעי המדינה, זו הייתה הסיבה לכך שהמלחמה ניטשה מלכתחילה.

האירוניה הגדולה ביותר בוויכוח האמריקני הפנימי הייתה, כך התברר, שהאנוי לא הייתה למעשה מעוניינת כלל וכלל בנסיגה אמריקנית חד-צדדית. נקודה זו איננה מובנת עדיין לאשורה בחלק גדול מן הספרות שנכתבה על המלחמה. כמעט עד הסוף לא סתה האנוי מנוסחתה הקבועה: תאריך בלתי חוזר לנסיגה אמריקנית בצירוף מחויבות מצד ארצות-הברית להפיל את ממשלת דרום וייטנאם בדרכה החוצה. היא לא התעניינה, ביסודו של דבר, בהבדלים הדקים שבין לוחות הזמנים השונים לנסיגה שיכלו חברי הקונגרס בעלי הכוונות הטובות להשליך לרגליה, לבד מהמידה שבה עודדו מחלוקות אמריקניות. המתקתו של התבשיל על ידי הצעת לוח זמנים פייסני מעט יותר לנסיגה לא הייתה משנה את עמדתה של צפון וייטנאם. התוצאה של הסכסוך, על פי דרך חשיבתה של האנוי, הייתה חייבת להיקבע בכוח. היא שמחה לטמון בכיסה את כל ההצעות שנקרו בדרכה, בלי שהניחה להן להשפיע על עמדת המיקוח שלה. מבקרי המלחמה חשבו שהאנוי תיעשה הגיונית אם תראה ארצות-הברית כי היא נכונה ללכת לקראתה. בעניין הזה טעו. כל מה ששמעה ושינגטון מהאנוי הסתכם בתביעה חוזרת לכניעה: נסיגה ללא תנאי, ובעקבותיה הפלת הממשל הנוכחי בדרום וייטנאם והחלפתו בכובות מהאנוי. רק אז, כשתישאר ארצות-הברית ללא קלפים למשחק, יהיה משא ומתן על שבויים, שיהיה אפשר להחזיק בהם בנקל כדי לסחוט עוד ויתורים.

בסופו של דבר התברר שהוויכוח על הנסיגה סימן נקודת מפנה במלחמת וייטנאם, שכן הוא הראה שרבים מניצחונותיו של הממשל היו בעצם ניצחונות פירוס. ניקסון לא זו מעמדתו שאין להסכים לתאריך יעד קבוע לנסיגה אלא בתמורה ליעדים אמריקניים חיוניים אחרים. אך היה עליו לשלם את המחיר של הסכמה לנסיגה מוחלטת לאחר שימולאו תנאיו. דרום וייטנאם הועמדה אפוא במצב שחייב אותה להגן על עצמה לבדה כנגד אויב נחוש יותר מכל אויב אחר שבעלות בריתה האחרות של ארצות-הברית נאלצו להתמודד עמו, ובתנאים שארצות-הברית מעולם לא ביקשה משום בעלת ברית אחרת לעמוד בהם. חיילים אמריקנים מוצבים באירופה כבר שני דורות; שבידת הנשק בקוריאה

זוכה להגנת הכוחות האמריקניים במשך יותר מארבעים שנה. רק בווייטנאם הסכימה ארצות-הברית, בלחץ המחלוקת הפנימית, שלא להשאיר שום כוח מאסף, וכך מנעה מעצמה כל מרווח ביטחון לצורך הגנה על ההסכם שאליו הגיעה לבסוף.

ניקסון הציג את התנאים האמריקניים להסדר בשני נאומים גדולים שנשא ב־25 בינואר וב־8 במאי 1972. התנאים היו הפסקת אש בפיקוח בינלאומי, החזרתם של השבויים ודיווח על הנעדרים, המשך הסיוע הכלכלי והצבאי לסייגון והשארת עתידה המדיני של דרום וייטנאם בידיהן של המפלגות הווייטנאמיות, על בסיס בחירות חופשיות. ב־8 באוקטובר 1972 קיבל לה דוק תו את הצעותיו העיקריות של ניקסון, והאנוי ויתרה לבסוף על דרישתה שארצות-הברית תשתף עמה פעולה בהקמתה של ממשלה קומוניסטית בסייגון. היא הסכימה להפסקת אש, להחזרתם של כל השבויים האמריקנים ולדיווח על הנעדרים. ממשלת תיו נשארה על כנה וארצות-הברית הורשתה להמשיך ולהעניק לה סיוע צבאי וכלכלי.

עד אז מיאן לה דוק תו אפילו לדון בתנאים כאלה. זו הסיבה שהקדים להצעה שנתנה את האות לפריצת הדרך את ההצהרה הזאת:

...הצעה חדשה זו היא בדיוק מה שהנשיא ניקסון עצמו הציג: הפסקת אש, סוף למלחמה, שחרור השבויים והסגת הכוחות... ואנחנו מציעים כמה עקרונות בעניין הקשיים המדיניים. גם אתם הצעתם זאת; ואנחנו נשאיר למפלגות הדרום וייטנאמיות את יישובן של שאלות אלו.⁷

אף אחת מן הטרגדיות והמחלוקות שבאו לאחר מכן לא הצליחה למחוק את התרוממות הרוח שהרגישו אלה מאתנו שעיצבו את המדיניות האמריקנית כשהבנו שאנחנו קרובים להשיג את הדבר שאליו חתרנו ארבע שנים מיוסרות, ואמריקה לא תיאלץ לנטוש את העם ששם בה את מבטחו. ניקסון הצהיר בהודמנויות איך-ספור שאם יתמלאו תנאיו הוא יגיע להסכם חיש מהר. ב־14 באוגוסט 1972 אמרתי לתיו שאם האנוי תקבל את הצעותיו של הנשיא ניקסון כמות שהן, תגיע ארצות-הברית להסכם במהירות רבה. הייתה לנו מחויבות לקיים את הבטחתנו ולא הייתה לנו ברירה אלא לקיימה. אילו השתהינו, הייתה האנוי מפרסמת את הצעתה שלה, ובתוך כך מאלצת את הממשל להסביר מדוע דחה את תנאיו שלו וגורמת לקונגרס להצביע בעד הפסקת המימון למלחמה. שילוב של גורמים הביא את האנוי לקבל את מה שדחתה עד אז בעקביות: ההידלדלות המצטברת של מקורות האספקה שלה עקב מיקוש הנמלים בצפון וייטנאם; ההתקפה על מקומות המקלט בקמבודיה ובלאוס בשנים 1970 ו־1971; התבוסה במתקפת האביב שלה בשנת 1972; העדר תמיכה פוליטית ממוסקבה

רשימת מפות

התפשטות צרפת 1801-1648.	עמ' 302
התפשטות גרמניה 1939-1919.	עמ' 303
הברית הגדולה של ויליאם ה־3 1713-1701.	עמ' 304
בריתות בשנות החמישים.	עמ' 305
אירופה אחרי קונגרס וינה, 1815.	עמ' 306
אירופה ערב מלחמת העולם הראשונה, 1914.	עמ' 308
העולם בשנות המלחמה הקרה 1989-1945.	עמ' 310
העולם שאחרי המלחמה הקרה.	עמ' 312

רשימת איורים

עמ' 2	וודרו וילסון נואם בפני ועידת השלום בפריז, 25 בינואר 1919. ציור מאת א' פורסטיר עבור <i>Bibliothèque Nationale/Jean Loup Charmet</i> .
עמ' 3	האסיפה הכללית של האו"ם. U.N. Photo.
עמ' 15	משמאל: תיאודור רוזוולט, אוגוסט 1905. מימין: וודרו וילסון, יולי 1919. The Bettmann Archive.
עמ' 42	משמאל: ויליאם ה־3 (וילהלם מאורנג'). Hulton Deutsch Collection Limited. מימין: החשמן רישליה. Ullstein Bilderdienst.
עמ' 64	קונגרס וינה, 1815. Hulton Deutsch Collection Limited.
עמ' 89	משמאל: אוטו פון־ביסמרק. Hulton Deutsch Collection Limited. מימין: נפוליאון ה־3. © ND-VIOLETTE.
עמ' 123	בנימין דישראלי. Bettmann/Hulton.
עמ' 152	הקיסר וילהלם ה־2 והצאר ניקולאי ה־2. The Bettmann Archive.
עמ' 185	משמאל לימין: פאול פון־הינדנבורג, הקיסר־לשעבר וילהלם ה־2 ואריך לודנדורף, 1917. UPI/Bettmann.
עמ' 202	משמאל לימין: דוד לויד ג'ורג', ויטוריו עמנואלה אורלנדו, ז'ורז' קלמנסו ווודרו וילסון בוורסאי, 1919. Brown Brothers.
עמ' 230	משמאל לימין: קלמנסו, וילסון, סידני סונינו ולויד ג'ורג' לאחר חתימת הסכם ורסאי, 28 ביוני 1919. UPI/Bettmann Newsphotos.
עמ' 250	הנס לותר, אריסטיד בריאן וגוסטב שטרזמן (ימין) עם נציגים גרמניים בחבר הלאומים. © HARLINGUE-VIOLETTE.
עמ' 272	אדולף היטלר ובניטו מוסוליני במינכן, 1937. UPI/Bettmann.

- עמ' 314 יוסף ויסריונוביץ סטאלין ועוזרים במושב הראשון של הסובייט העליון. משמאל לימין: ניקולאי בולגנין, אנדריי ז'דנוב, סטאלין, קלימנט וורושילוב וניקיטה חרושצ'וב, 26 בינואר 1938. UPI/Bettmann.
- עמ' 332 וייצ'סלב מולוטוב חותם על חוזה האי-התקפה הרוסי-גרמני, אוגוסט 1939. ברקע – יואכים פון-ריבנטרופ וסטאלין. Archive Photos.
- עמ' 351 פרנקלין דלאנו רוזוולט ווינסטון צ'רצ'יל, במהלך פגישתם בעניין האמנה האטלנטית, אוגוסט 1941. UPI/Bettmann Newsphotos.
- עמ' 375 צ'רצ'יל, רוזוולט וסטאלין ביאלטה, פברואר 1945. The Bettmann Archive.
- עמ' 404 משמאל: צ'רצ'יל, טרומן וסטאלין בפוטסדם, 1945. מימין: קלמנט אטלי, טרומן וסטאלין בפוטסדם, אוגוסט 1945. UPI/Bettmann Newsphotos.
- עמ' 427 ג'ון פוסטר דאלס עם בעלי מעמד אחרים לאחר חתימת הסכם המדינה האוסטרית, מאי 1955. © Erich Lessing/MAGNUM Photos.
- עמ' 453 דאלס בחזית הקוריאנית, יוני 1950. ACME.
- עמ' 473 דווייט ד' אייזנהאואר וצ'רצ'יל בלונדון, 1959. © Bob Henriques/MAGNUM Photos.
- עמ' 501 חרושצ'וב ונאצר במוסקבה, 1958. © Erich Lessing/MAGNUM Photos.
- עמ' 529 לוחמי רחוב הונגרים בזמן ההתקוממות בכודפשט, אוקטובר 1956. © Erich Lessing/MAGNUM Photos.
- עמ' 547 ג'ון קנדי וחרושצ'וב בווינה, יוני 1961. Archive Photos.
- עמ' 573 משמאל: קנדי והרולד מקמילן בברמודה, דצמבר 1961. Agence France-Presse/Archive Photos. מימין: שרל דה-יגול וקונרד אדנאואר בבון. Deutsche Press-Agentur/Archive Photos.

דיפלומטיה	886
חיל רגלים צרפתי בדיין ביין פו, אפריל 1954. Ullstein Bilderdienst.	עמ' 599
לינדון ג'ונסון, דצמבר 1965. UPI/Bettmann Newsphotos.	עמ' 622
הנרי קיסינג'ר וְלָה דוק תו כפריז, ינואר 1973. Archive Photos. France.	עמ' 653
ליאוניד ברז'נייב וריצ'רד ניקסון, יוני 1973. J. P. Laffont/SYGMA.	עמ' 681
ג'רלד פורד עם אנטולי דוברינין (משמאל) וליאוניד ברז'נייב (מימין) בוולדיבוסטוק, נובמבר 1974. AP/Wide World Photos.	עמ' 711
מיכאיל גורבצ'וב ורונלד רייגן בז'נבה, נובמבר 1985. Michel. Philippot/SYGMA.	עמ' 740
דגל ארצות־הברית (© Gallant/The Image Bank).	עמ' 782
דגל בריטניה (Paul Trummer/The Image Bank).	
דגל צרפת (Romilly Lockyer/The Image Bank).	
דגל גרמניה (© Patrick Doherty/Stockphotos).	
דגל סין (Marcel Isy-Schwart/The Image Bank).	
דגל רוסיה (Benn Mitchell/The Image Bank).	
דגל יפן (Hank de Lespinasse/The Image Bank).	

מפתח

199, 233, 267, 281-282, 284-285,	האבות המייסדים 16, 443, 504
291-295, 320, 346, 410, 489, 494,	האגודה האמריקנית של עורכי העיתונים
568-569, 600, 799	489
אוסטרליה 298, 460, 544, 610-611,	אדוארד ה־7 161
616	אדמס, ג'ון קווינסי 21, 443, 600, 734,
אוסמן, 'ורד' א'ן 93	811, 753
אוקראינה 61, 191, 204, 243, 245,	אדמס, שרמן 610
400, 794	אדנאואר, קונרד 267, 352, 478, 482-
אורבן ה־8 44	484, 487, 493, 513, 526, 551-552,
אורלנדו, ויטוריו 215	554, 556-558, 563, 566-570, 577-
אטלי, קלמנט 416, 432	578, 583, 585, 594, 698, 713,
איגנטייב, ניקולאי 139	800, 715
"האיגרת המפוארת" ("פראכטפריכט")	אוברוצ'ב, ניקולאי 186-188, 190, 199
117-118	אוברק, ריימונד 642
אידייסי (ראה קהילת ההגנה האירופית)	אוזגוד, רוברט 758
אידן, אנתוני 283, 288, 380, 387-389,	אולני, ריצ'רד 24
395, 409, 415, 495, 502, 507,	אומה מועדפת ביותר 732
509-513, 515-517, 519, 521-522,	האומות המאוחדות 39, 41, 233, 387
526, 557, 574, 612	אוסטין, וורן 438
אייהודהות 108	אוסטרפוליטיק 493-494
האיחוד הכל־אמריקני 365	אוסטררוהונגריה, הקיסרות 124-125,
איטליה 7, 23, 27, 39, 42-43, 46, 60,	132-133, 200, 205, 209, 224, 226,
65, 68, 79-80, 86-87, 90, 93, 96-	793, 293
98, 99-101, 103, 108, 111-112, 118,	אוסטריה 3, 21, 43, 45-46, 54-55, 58-
130, 133, 145-146, 162, 165, 170,	60, 62, 64-69, 71-74, 77-80, 85-
174-175, 187, 203, 208-209, 215-	86, 89-90, 92-93, 95-105, 107-119,
216, 217-233, 257-259, 265, 281-286,	124-126, 128, 130-133, 135-139,
289, 291, 297, 317, 320, 338,	150, 153, 157, 162-166, 170-171,
342, 365-364, 373, 377, 385, 389,	173-175, 178-187, 192-195, 197-

- ,341, 338-337, 335, 333, 331-329
 ,365, 360, 358-356, 347, 344-343
 ,382-380, 377-376, 374, 370, 367
 -399, 397-392, 390-389, 387-384
 ,415, 413-411, 409-407, 405, 402
 -430, 428-424, 422, 420-419, 417
 ,445-444, 441, 439-437, 434, 431
 ,463, 458, 456, 454-453, 449, 447
 ,478-477, 475-474, 471-469, 467
 -494, 492-491, 487-486, 483-481
 -525, 517, 510, 504, 502-498, 496
 ,541, 538-535, 532-528, 526
 ,556-555, 553-551, 548, 545-544
 ,581-578, 576-573, 571, 564-562
 ,599, 597-592, 588-587, 585-583
 ,632, 628, 619, 607-606, 604-603
 ,698, 694, 683, 681, 677, 669, 642
 ,738-736, 729, 724, 718, 715-711
 ,773-770, 763-762, 756-753, 742
 ,789-788, 786-785, 780, 778, 776
 813, 810, 808, 805-794, 792-791
 ,281-280, 157, 140
 ,416-415, 413-412, 409-408, 389
 -530, 475, 428-427, 424-423, 419
 -573, 546-544, 541, 537-536, 533
 ,765, 741, 737-736, 712, 574
 804-801, 773-771
 424 אלבניה
 ,604, 593, 581, 510-509 אלג'יריה
 653
 169 אלגמיינה צייטונג
 -202, 188, 178, 164, 119 אלזס-לורייין
 333, 253, 222, 209, 203
 610 אלי, פול
 161 אליזבת ה-1, מלכת אנגליה
 ,72-71, 64, 61 אלכסנדר ה-1, הצאר
 413, 379, 142, 128, 126
 ,395, 149, 134 אלכסנדר ה-2, הצאר
 413
- ,530, 510, 428, 425, 416-415, 412
 779
 ,399-398, 384 אייזנהאואר, דווייט ד'
 ,503, 496-493, 491-488, 485, 479
 ,528-527, 523-516, 513-510, 506
 ,555-552, 549, 542-541, 539-536
 ,579-578, 570, 564-563, 561-557
 -610, 608-607, 601, 591-588, 584
 621-620, 618
 528-527 אייזנהאואר, דוקטרינת
 ,507-506, 486-485 אייזנהאואר, ממשל
 ,608, 570, 541, 538, 536, 520
 620, 618-617, 614-613
 ,504, 383-382, 137-136 אימפריאליזם
 742-741
 45 האימפריה הרומית הקדושה
 -622, 616, 613, 611, 373 אינדונזיה
 ,677, 634-633, 628, 626-625, 623
 798, 684
 -624, 233-232, 82-81 אינטרס לאומי
 -732, 721-720, 709, 690-689, 625
 798-797, 789-788, 746, 734
 373, 371 איסלנד
 ,741, 506, 503-502, 430, 345 איראן
 793
 ,22-21, 18-17, 15, 12-10, 8, 6 אירופה
 -51, 47, 45-42, 37-35, 31, 28, 24
 ,91-89, 86-83, 81-80, 78-65, 63
 ,113-112, 108, 106-102, 99-93
 -139, 137, 134-123, 121-119, 117
 ,160, 158-153, 151, 148-143, 140
 ,175, 173-171, 169-168, 166-165
 ,189, 187-186, 182, 180, 178-177
 ,208, 206-202, 200, 198, 196-190
 ,229-224, 220-218, 215, 213-210
 ,250-248, 243-242, 239, 237-231
 -266, 264, 261, 259-257, 255, 252
 -288, 286-284, 280, 278, 274, 271
 ,326-322, 319-318, 316, 300, 295

- אלכסנדר ה־3, הצאר 188, 159, 149
 אם־אלי־אף (ראה הכוח הרבי־צדדי של
 נאט"ו)
 אם־בי־אף־אר (ראה צמצום כוחות הדדי
 ומאוזן)
 האמנה האטלנטית 434, 388-387, 382
 האמנה לעזרה הדדית 238-237
 אמנת בוגוטה 388-387, 382, 373-372
 434
 אמנת ריו 810, 439
 אן־אלי־אף (ראה החזית לשחרור לאומי)
 אן־בי־סי (רשת טלוויזיה) 672
 אנגולה 741, 691, 680, 677, 572
 765, 752-751
 אנגליה (ראה בריטניה)
 אנדרופוב, יורי 755, 748
 "האנשים הנבונים" 650
 אנשלוס 295-294, 281, 267, 233
 363-362
 אסד, חאפז אל־ 717
 אס־די־איי (ראה יומת ההגנה האסטרטגית)
 אסואן, פרויקט הסכר 516, 508-506
 517
 אסטרטגיית ההרתעה 592, 588-586
 757-754, 728
 אסטרטגיית החזית השנייה 386-384
 אסטרטגיית התגובה הגמישה 587
 761, 754, 686, 592-591
 אסיא"ן (התאחדות מדינות דרום־מזרח
 אסיה) 805
 אפגניסטן 169, 162, 147, 138, 127
 765, 753-752, 741, 680, 572, 176
 803, 780, 771
 אפן־יא־מלמדי 267, 222
 אצ'סון, דין 441-440, 433-432, 405
 488, 481, 470, 467-466, 456-455
 576, 570, 567-566, 563, 532, 517
 688-687, 650, 606-605, 602, 597
 798, 734, 721, 719, 691
- ארבע החירויות 372-371
 ארבעה־עשר הסעיפים 208, 36, 6
 786, 632, 225-224, 222, 215-213
 'ארבעת השוטר־ים' 393, 389, 379-376
 428, 413, 408-407, 405, 403-401
 808, 590, 491
 ארגון הבריאות העולמי 642
 'ארגון הברית של דרום־מזרח אסיה',
 סיטו (SEATO) 624, 616
 הארגון לשחרור פלסטין (אש"ף) 507,
 718-716
 ארגון מדינות אמריקה 810
 ארגנטינה 810, 24
 ארון, ריימון 574
 אריו, אדואר 269, 238
 ארמניה 140
 ארצות השפלה (ראה גם הולנד) 62, 59
 ארצות השפלה הספרדיות 57, 46
 ארצות־הברית 19, 17-15, 13-12, 10-3
 82, 76, 66, 62, 59-58, 41-39, 37
 -174, 170, 157, 109, 106-105, 87
 -216, 213-211, 209-204, 182, 175
 235-231, 227-225, 222-219, 217
 260, 256-255, 251, 244, 241, 238
 333, 331, 295, 283, 266-264, 262
 -380, 378-351, 349, 347, 338, 336
 -400, 396, 394-393, 391-387, 385
 413, 411, 409, 407-405, 403
 434-430, 428, 426-423, 418-415
 -465, 463-462, 460-441, 439-436
 487-485, 480, 478, 476-473, 471
 -503, 501-500, 495-494, 491-489
 -540, 538-535, 532, 528-511, 508
 568-559, 557, 555-549, 547, 545
 -587, 585-579, 577-574, 572-570
 650-642, 640-623, 621-608, 606
 709-698, 693, 691-658, 655-653
 -732, 730-726, 724-714, 712-711
 762-760, 758-756, 754-745, 742

באומן, אייזאיה 219-218	,781-778,772,770-769,767,765
בארק, פטר 198	815-796,794-787,783
בדידות מזהרת 83,125,131,143,	369,362
167,162-169,170-169,173,358,	ארצות-הברית, בית הנבחרים
814	ארצות-הברית, הבחירות
בדלנות, בדלנים 4,15,30-32,58-60,	32 1916 ב"
87,83-82,125,128,131,143,	352 1920 ב"
167,162-169,170-169,173,222,	369 1940 ב"
225,355-351,358,363-360,369-	449 1948 ב"
814,798,783,778,451-450,370	532,481,479 1952 ב"
בואל-שאואנשטיין, הרוזן קרל פרידריך	524,519 1956 ב"
פון 79	636 1964 ב"
בודהיסטים 633	,674,654,652-651,649 1968 ב"
בוואריה 55,67,103,252,273,	699
בווין, ארנסט 416	,717,676,674,671,668 1972 ב"
בוכרין, ניקולאי 243	722-721
בול, ג'ורג' 591,636	744 1976 ב"
בולגנין, ניקולאי 496,531	ארצות-הברית, הקונגרס 25,213,220,
בולגריה 23,139-142,146-147,149-	367,364,361-360,356-355,352
150,157,160,179,203,344-345,	481,454,432,397,390,371,369
348,390,395,400,418-415,424,	,664,660-659,651,606,566,527
427,429,521,531	,704,694,679-678,675,671-668
בולדווין, סטנלי 275,277,279,283,	,744-743,732,729-724,722,719
292,575	789,784,769
בולז, צ'סטר 370,541,630	ארצות-הברית, מדיניות החוץ של 6,
בוליט, ויליאם 363	,405,354,77,30,22-20,16-15
בולן, צ'רלס 541	,504,450,445-444,438,434,418
בולשביום, בולשביקים 205,242-243,	,684,681,671,660,647,645,513
255,315-316,531-530,751	,709-708,699,696,691,689,687
בוסניה 39,135,140,142,179,198,	,781,745,739,731-730,721-719
787,798	815,813,793,790,787-786
בוסניה-הרצגובינה 178-179,182,192,	ארצות-הברית, מחלקת המדינה 414,
197	631,605,570,566,439,430
בוקובינה 337	ארצות-הברית, משרד ההגנה 658,636
בורד'ואה, ליאון 219-220	727-726
בורמה 603,611,616,620	אש"ף (ראה הארגון לשחרור פלסטין)
בוש, ג'ורג' (האב) 32,39,162-161,	752,741,680,677,572,284
638,743,752,782,796,810	באו דאי 605

בקרת הנשק 497, 691-694, 726, 730,	בוש (האב), ממשל 752, 796
769, 762, 760, 755	בטמן-הולווג, תיאובלד פון' -192, 168
בר, אגון 714	196, 193
בראון, הרולד 758	בטס, ריצ'רד 758
ברדלי, עומר 454-455, 466-467	בידל, פרנסיס 369
ברדפורד, לידי 135	ביוקנן, אנדרו 137
ברוגן, דניס ויליאם 265	ביילורוסיה 400, 243
ברוס, דייוויד 446, 557	בייקר, ג'יימס 718
ברוקדורף-דנצאן, אולריך פון' 266	בילוב, הנסיך פון' 170
ברזיל 24, 453, 456, 810	בינלאומיות 356, 354
ברז'נייב, דוקטרינת 700, 705, 751,	ביסמרק, אוטו פון' 3, 9, 23, 27, 52, 71,
773-772, 767, 765	80, 86, 89-91, 99-104, 106-122,
ברז'נייב, ליאוניד 691, 700, 705, 708-	124-125, 131-136, 139-151, 153-
709, 734, 736, 747-749, 751-752,	156, 159, 163-167, 176, 180, 186,
755-756, 765, 767, 772-773, 776,	188-189, 194-195, 200, 206, 213-
779	214, 222, 257, 266, 293, 317, 325,
בריאן, אריסטיד 212, 237, 258, 260-	329, 441, 482-483, 510, 558, 585,
316, 354, 356-357, 266	594, 600, 628, 641, 743, 814-813
בריה, לברנטי 484, 499	בירד, צ'רלס 361
בריטניה 3, 10, 16, 19, 21-24, 26-29,	בלגיה 24, 28-29, 34, 43, 46, 57, 65,
37-38, 55-62, 65-66, 71, 73-	85, 101, 103-104, 189-190, 197,
88, 94-96, 98-99, 101-103, 105,	200, 203-204, 206, 208, 222, 235,
108, 118, 120, 153, 155, 157,	239, 251, 257-258, 285, 288-287,
159-177, 180-184, 189, 191, 193,	322-334, 377, 387, 412
196-197, 200, 202-207, 211, 214,	בלום, ליאון 290
216-217, 219-222, 232-242, 245,	הבלימה (ראה מדיניות הבלימה)
248, 250-255, 257-263, 265-267,	בלפור, הלורד ארתור ג'יימס 246
269-270, 275-293, 295-300, 316,	הבלקן (ראה גם מלחמת הבלקן) 71, 77,
318, 318-322, 330-333, 339-341,	79-80, 202, 209, 257, 293, 343-
344-347, 349, 352, 355, 358, 364-	345, 377, 384-385, 395, 410, 432,
373, 376-378, 380-382, 384-385,	510, 600
387-389, 391-396, 401-402, 407,	בן-גוריון, דוד 521
410-411, 413, 415-416, 425, 430,	בנדי, ויליאם 630-631, 636, 642
432, 438, 441, 447-448, 458, 469,	בנדי, מקג'ורג' 565-566, 650
478, 478-489, 491, 495, 497,	בניין אומה, הרעיון 627-629
502-504, 514, 516-527, 537, 542-	בנק ייבואי-יצוא 733
547, 549-550, 552, 555, 557, 559,	בנקר, אלסוורת 446
562, 567, 574-577, 579-581, 588-	בסרביה 142, 245

,737-736 ,714-713 ,628 ,616 ,605	,610 ,606 ,602 ,598 ,594-593 ,590
-797 ,770 ,763-762 ,756-755 ,753	,758 ,719 ,714 ,709 ,707 ,616 ,612
804	,801-800 ,798 ,791 ,779 ,762-761
,79 ,74 ,70-68 ,22-21 הברית הקדושה	814 ,805
-115 ,110 ,108-107 ,105 ,94 ,91	,259 ,232 ,196 בריטניה, בית הנבחרים
439 ,379-378 ,225 ,135 ,132 ,117	522 ,510 ,490 ,447 ,280-279
-539 ,537 ,535 ,533 ,428 ברית ורשה	בריטניה, הבהירות
773 ,770 ,545 ,540	ב־1880 147-146 ,87
810 הברית למען הקדמה	ב־1945 488-487 ,416
345 ,341 הברית נגד הקומינטרן	ב־1950 488
,123 ,109 ,72 ,12 ,9-8 ברית־המועצות	בריטניה, הפרלמנט 324 ,59-58
,157 ,150-144 ,142-131 ,128 ,125	בריטניה, הצי המלכותי 79 ,29 ,24 ,22
-241 ,238 ,236 ,234-233 ,230 ,160	367 ,266 ,235 ,135-134 ,84
,266 ,255-254 ,251 ,249-245 ,243	בריטניה, הקבינט -281 ,239 ,197 ,75
,295-293 ,291 ,286 ,284 ,281-280	-329 ,324-322 ,295 ,291 ,277 ,283
,349-333 ,331-315 ,301-300 ,297	330
,381-378 ,376-375 ,373-372 ,358	בריטניה, משרד החוץ ,252 ,235 ,170
,402-399 ,396-395 ,392-387 ,385	295 ,288 ,275
-419 ,417-415 ,413-409 ,407-405	בריטניה, קבינט המלחמה 383-382 ,254
-445 ,439 ,437-435 ,433-424 ,422	ברית בגדאד 527 ,508 ,506
,463 ,458-453 ,451 ,448 ,446	הברית האטלנטית (ראה הברית הצפון
-485 ,481-474 ,472-470 ,468-466	אטלנטית)
,518 ,516 ,506-504 ,502-500 ,498	הברית האנגלית-יפנית 355
-553 ,551-547 ,526-525 ,522-520	ברית הארבע 225 ,212 ,77 ,74 ,69-68
,572-567 ,564 ,562-561 ,556 ,554	298
,591-590 ,588-585 ,579-577 ,574	ברית הביטחון המחודש ,159 ,151-150
,614-613 ,607 ,604-603 ,597-595	165-163
-682 ,680-679 ,677 ,660 ,640 ,623	304 ,230 ,128 ,58-57 הברית הגדולה
-699 ,697-695 ,693-690 ,687 ,683	הברית הכפולה 145
,719-714 ,712-711 ,709-706 ,703	הברית המשולשת (אוסטריה, גרמניה
,742-741 ,738-731 ,729-724 ,721	ואיטליה) ,170 ,164 ,162 ,145
,757-756 ,754-752 ,750 ,747-745	187
,781-777 ,775-769 ,766-761 ,759	הברית המשולשת (גרמניה, איטליה ויפן)
-801 ,799 ,796 ,794-792 ,786-784	347-341 ,338
809 ,805	הברית הצפון אטלנטית (נאט"ו) ,66
534 ברלין, ההתקוממות ב	,471 ,454-453 ,447 ,443-437 ,231
,572-570 ,563-562 ,213 ברלין, החומה	,495-492 ,485 ,479-478 ,476 ,474
773 ,712	,527 ,525-522 ,516-515 ,505-504
138 ,135 ברלין, המזכר	-604 ,597-589 ,585-579 ,573 ,564

- 146, 144, 141, 138, 136, 87-86
 513, 166, 161, 150, 148
 גלסנוסט 777, 775
 גמלן, מוריס 287
 גנץ, פרידריך פון 128, 126
 ג'פרסון, תומס 16, 20-18, 26, 32, 448
 ג'קסון, הנרי 724-726, 728-735
 גראסימוב, גנאדי 770, 773
 גרו, ארנו 534
 גרומיקו, אנדריי 159, 340, 417, 499
 768, 755, 748, 705, 565, 560
 גריי, אדוארד 81, 175-177, 196-197
 204-203, 207-206, 335
 גריי, גורדון 560-561
 גרינווד, ארתור 289
 גרינגלד 371
 גריר (משחתת אמריקנית) 373, 637
 גרלאך, ליאופולד פון 110-111
 גרמניה, איחוד 62, 123-124, 130-131
 498-499, 597, 153
 גרמניה הנאצית 291, 316-317, 321
 405, 376, 368
 גרמניה, הקונפדרציה 67, 90, 95, 98
 213, 118, 109-108
 גרמניה, הקונפדרציה של צפון 101
 גרמניה, מזרח (הרפובליקה הדמוקרטית
 הגרמנית) 213, 479-480, 484-486
 500, 492, 530-531, 547-548, 550
 552, 556, 562-563, 565, 568-570
 572, 571, 755, 714, 773
 גרמניה, מערב (הרפובליקה הפדרלית של
 גרמניה) 424-425, 428, 441, 474
 478, 480, 486-487, 494-495, 530
 547, 550-551, 554, 563, 568, 573-575
 574, 698, 712-714, 737, 754-755
 762, 799-800
 גרמניה, רפובליקת ויימאר כג, 234-
 239, 245-249, 251, 253-258, 260
 262, 263, 265-266, 269-270, 297
- ברלין, המשבר (ראה משבר ברלין)
 ברלין, הסכם (ראה הסכם ברלין)
 ברלין, ישעיהו 352-353
 ברלין, כיתורה של 449, 453-454, 456
 474, 478, 480, 548, 563, 604
 ברלין, קונגרס (ראה קונגרס ברלין)
 ברנדט, וילי 557, 563, 711-714, 737
 ברנס, ג'יימס 405, 417-419
 גבלס, יוהן 278, 401, 404, 411
 גואטמלה 520
 גואם 685
 גודל, צ'רלס 666
 גולץ, הרון פון־דר 100
 גומולקה, ולדיסלב 531, 533-534, 540
 ג'ונסון, אנדרו 23
 ג'ונסון, יו 370
 ג'ונסון, לואיס 440
 ג'ונסון, לינדון ביינס 563, 602, 608
 621, 623-624, 628-629, 635-637
 639-652, 654-658, 663, 666, 672
 721, 758
 ג'ונסון, ממשל 635, 657
 גוסטב אדולף, מלך שבדיה 48
 גורבצ'וב, מיכאיל 127-128, 133, 137-
 140, 159-160, 213, 398, 436, 499
 741, 743, 748-749, 761, 763-779
 796
 גורצ'קוב, אלכסנדר 127-128, 133
 137-140, 159-160
 הגוש האנגלי־צרפתי־רוסי (1907) 175-
 176
 ג'יימס ה' 2 57
 ג'יימסון, ליאנדר 168
 גייר, ניקולאי (ראה דה־גייר, ניקולאי)
 ג'ילאס, מילובן 398, 419
 גלב, ג'ון (גלב פחה) 502, 508
 גלברית, ג'ון קנת 689
 גלדסטון, ויליאם יוארט 37, 60, 83

585, 582-581, 558, 555, 331, 325	251, 236
802-801, 788, 753, 628, 600, 594	דאברנון, הרוזן אדגר וינסנט
דישראלי, בנימין 9, 23, 26, 85, 87,	דאולינג, וולטר 575, 568
144, 142-138, 136-133, 131, 120	דאלס, ג'ון פוסטר 490, 488, 451, 446
742, 543, 232, 161, 156, 148-146	דאלס, ג'ון פוסטר 497-493, 517-507, 519, 523, 526,
דלבו, איבון 292, 290	דאלס, ג'ון פוסטר 532, 536-537, 541, 544-543, 548,
דלדיה, אדואר 277, 296-297, 367	דאלס, ג'ון פוסטר 553, 556-559, 564, 573, 597, 602,
דלקסה, תיאופיל 174	דאלס, ג'ון פוסטר 610-611, 613, 616-615, 618, 627,
דנג שיאופינג 705	דאלס, ג'ון פוסטר 679, 687-688, 691, 697, 709-710,
דנמרק 45, 99-100, 159, 371, 387	דאלס, ג'ון פוסטר 721, 734, 750
דנציג 552, 327, 301, 291, 236	דהיגול, שרל 105, 352, 482, 508,
"דעה על השאלה המזרחית" (פדייב) 130	דהיגול, שרל 526, 551, 554-556, 561, 567-566,
דרבי, הלורד אדוארד הנרי סמית סטנלי 133, 86	דהיגול, שרל 570, 574-575, 577, 579-585, 588-
דרואין דהילואי, אדואר 99	דהיגול, שרל 598, 604, 645, 653, 682, 698,
דרווין, צ'רלס 113, 26	דהיגול, שרל 712, 713, 755
דרום קוריאה (ראה קוריאה, דרום)	דהיגול, שרל 188, 186, 165, 163
דריין 397	דהיגול, שרל 54
דרייפוס, אלפרד 214	דהיגול, שרל 627
הדרך למלחמה (מיליס) 360	דהילמרטין, אלפונס 92
דשיצ'ב, ויאצ'סלב 779	דהילספס, פרדיננד 509
האו, ג'פרי 758	דהימירווייל, מוריס קוב 508
האוול, ואצלב 738	דהיפרייק, דניאל 50
האוס, אדוארד 206, 208, 222, 239,	דואו, צ'רלס ג' (ראה גם תכנית דואו)
362	266, 262, 256
האיטי 787, 25	דוברינין, אנטולי 767, 732, 722, 569
האנובר, ממלכת 103, 56	דוסטויבסקי, פיודור 129
"ההבדל בין חברית הצפון אטלנטית	דורקיום שלו 768, 492, 247, 245-244
לבריות צבאיות מסורתיות" (מסמך	דורנוב, פטר 192-190
מחלקת המדינה) 439	דטנט 746, 739-711, 493-492, 109,
הבסבורג, בית 43-48, 50-51, 56, 58-	דיאם, נגו דין (ראה נגו דין דיאם)
59, 66, 784	דיטמן, הרברט 557
הגיגים (פסקל) 153	דייוויס, ג'וזף 414, 411-410
הו צ'י מין (ראה גם נתיב הו צ'י מין)	דיין ביין פו 634, 627, 613-609
675, 657, 642	דילון, דאגלס 650, 608
הואה 651, 649, 633, 617-616	דיפלסי, ארמן ז'אן (החשמן רישליה) 3,
הובר, הרברט 35	9, 44-53, 56, 58, 66-67, 71, 94-95,
	98, 101-103, 106, 108-109, 111-
	112, 116, 119, 123-124, 171, 173,
	183, 214, 290-291, 315-314, 317,

הל, קורדל	378, 382-383, 388	הורו	10, 12, 86, 91, 94, 103, 105,
הלברשטם, דיוויד	647	הולדריין, הלורד ריצ'רד ברדן	107-108, 110, 115, 117, 128, 131-
הלידיי, פרד	778-779	הולנד (ראה גם ארצות השפלה)	132, 137, 156, 161-162, 171, 217,
הליפקס, הלורד אדוארד פרדריק לינדלי		הולשטיין, פרידריך פון	297, 468, 489, 494, 502, 506,
ווד	291, 295, 324	הונגריה (ראה גם המהפכה ההונגרית)	541-543, 606, 616, 626, 676, 682,
הלשטיין, דוקטרינת	441, 712-713	הונקר, אריך	773
המילטון, אלכסנדר	19	הוסבך, פרידריך	293
הנדריקסון, דיוויד	20	הופמן, מקס	243-244, 247
הגרי ה"5	111	הופקינס, הארי	377, 391, 397, 410,
הסדר סן ז'רמן	293	הור, סמואל	412-414, 424
הסכם אדריאנופול	157	החלטת מפרץ טונקין	283-284, 637
הסכם אונקיאר סקלטי	157	הטצפלד, הרוון	171
הסכם אייבייסי"1	370, 384-385	היבנר, יוזף	92-93, 96
הסכם ארבע המעצמות	549-550	היטלר, אדולף	127, 240, 244, 249,
הסכם ברלין	714-715	היילדהיים, ג'ורג' סילאסי	269-279, 281, 283-286, 288-291,
הסכם האיזיהתקפה הנאצי-סובייטי	244, 439	הילסמן, רוג'ר	293, 294-301, 314-315, 317-320,
הסכם הטילים האנטי-בליסטיים	726-	הינדנבורג, פאול פון	322, 325-333, 335-347, 349-350,
	728, 758		359, 363, 365-366, 368, 370-376,
הסכם הים התיכון	145, 162		379-380, 386, 389, 391, 393,
ההסכם הימי אנגליה-צרפת	181-182,		400-401, 404, 406, 409, 411,
	196-197		415, 421, 476, 482, 510, 516,
ההסכם הימי של ושינגטון משנת	1922		787
	359, 380	היידן, טום	647
ההסכם הישראלי-פלסטיני (1993)	507,	היילה סילאסי	283-284
	718		631
ההסכם הכללי לסחר ולמכסי מגן			
	811 (GATT)		
ההסכם המרובע	572		
הסכם הסחר החופשי של צפון אמריקה			
	811 (נפט"א)		
ההסכם הצרפתי-סובייטי (1935)	280-		
	281, 286, 318		
ההסכם הצרפתי-רוסי (1891)	164-166,		
	186-188		
הסכם ורסאי (ראה חוזה ורסאי)			
הסכם טריאנון	293		
הסכם לונדון (1915)	215		
הסכם נסאו	580, 593		

וולטרס, ורנון 664	הסכם פראג 103
וולס, הנרי (ראה גם תנועתו של וולס)	הסכם פריז (ראה הסכם קלוג-בריאן)
803, 688, 451-448, 444, 428	הסכם קלוג-בריאן 5, 264-265, 316,
וולפול, רוברט 86	787-786, 359, 357-356, 354
וולקוגונוב, דימיטרי 346	ההסכמה האנגלית-צרפתית 176
וולש, תומס 265	ההסכמה הלבבית 165, 170, 172-175,
וולשטטר, אלברט 692-693	707, 237
הוועדה ליחסי חוץ של הסנאט 265,	ההסכמה המשולשת (ברייטניה, צרפת
724, 628, 441-439, 394	ורוסיה) 29, 37, 134, 166, 175-
הוועידה הארצית של המפלגה	246-245, 196, 193, 185-184, 177
הדמוקרטיה 657-658	323
הוועידה הימית (1952) 511, 514-515,	הסכמי אוסלו (ראה ההסכם הישראלי-
519-517	פלסטיני)
הוועידה לביטחון אירופה (ראה הוועידה	הסכמי הלסינקי 5, 497, 736-738, 750,
לביטחון ולשיתוף פעולה באירופה)	771
הוועידה לביטחון ולשיתוף פעולה	הסכמי השלום של פריז (1973) 355,
באירופה 711, 718, 736-738, 771,	614, 675-672
804, 796	הסכמי ז'נבה (1954) 612-616, 618,
הוועידה לפירוק הנשק 269-270, 276-	697, 630
359, 277	הסלמה הדרגתית 630-631
ויגים 86, 59	הסן-קאסל 103
ויטה, סרגיי 158, 160	הפיכת אוגוסט (1991) 764
ויטוריו עמנואלה, מלך איטליה 284	הצהרת שנחאי 706-707
וייטמין 604	הרדינג, וורן גמליאל 355-357
וייטנאם (ראה גם מלחמת וייטנאם) 43,	הרדנברג, קרל אוגוסט פון 64
463, 459, 457, 451-450, 448, 355	הרימן, אוורל 408, 446, 630, 656, 663
600-599, 586, 583, 528, 515, 471	הריסון, בנג'מין 513
656-613, 610-609, 607, 605-603	הרס הדדי מובטח 728-729, 757
695, 691-685, 682-665, 663-658	ההשכלה 7, 53, 61, 72
719, 715, 711-710, 708, 706, 697	התאגדות משתמשים 515, 519, 556
765, 745, 739, 735-734, 725, 723	התאחדות מדינות דרום-מזרח אסיה (ראה
805, 787, 781-779	אסיה"ן)
וייטנאם, הרפובליקה של דרום, כה,	
677-658, 651-649, 645-616	ואנס, סירוס 663, 697
וייטנאם, חלוקתה 646	וארצה, יבגני 475
וייטנאם, צפון 25, 586, 603, 614-616,	ובסטר, צ'רלס 224
650-648, 643-637, 635, 624-623	ווד, רוברט 370
672, 670-668, 663, 659-658, 652	וול סטריט ג'ורנל 651
715, 675-674	וולטיר, פרנסואה מארי ארואה 75

ועדת אמריקה תחילה' 370	649, 646, 631, 623
ועדת לייטון 271	וילהלם ה-1, קיסר גרמניה 154
ועידות המפלגה הקומוניסטית	וילהלם ה-2, קיסר גרמניה 35, 154,
השבוע-עשרה 317	163, 166-167, 174, 182, 193
השמונה-עשרה 325, 320	ויליאם ה-3 (וילהלם מאורנג') 56, 85,
התשע-עשרה 479	788
העשרים 548, 534, 531	וילסון, הנרי 684
העשרים ואחת 550	וילסון, וודרו 4, 6, 8, 15-16, 27-28,
העשרים ושבע 780, 766	30, 41-42, 52, 60, 65, 70, 75-77, 146-
ועידת פגווש 642	148, 205-211, 213-216, 218-225,
ועידת אלחסיס 27, 174-175, 180-	227-228, 231-233, 241, 299-300,
181	352, 356, 359, 362, 370-372, 379,
ועידת ברטון וודס 387	389, 401, 431, 441, 513, 543,
ועידת גנואה (ראה ועידת רפלו)	595, 597-598, 632, 682-684, 719-
ועידת דמברטון אוקס (1944) 387	721, 745, 783, 786-788, 791, 801-
ועידת הצי בושינגטון (1921-1922)	803
355	וילסוניום 16, 31, 39, 41, 300, 331,
ועידת השלום של פריז (1919) 5, 38,	378, 438, 600, 620, 684-685, 747,
337, 229, 214	751, 782, 787-788, 819, 791-790,
ועידת ז'נבה (1955) 495-498, 500-	798, 802-803, 835, 810
561-560, 501	וילקי, וגדל 369
ועידת טהרן (1943) 391-394, 405,	ויקטוריה, מלכת אנגליה 83, 136
407	וירט, יוזף 266
ועידת יאלטה (1945) 391, 377, 353-	וירטמברג 67, 103
418, 415, 413, 407, 405, 392	וישינסקי, אנדריי 348
604, 474	ולבסקי, אלכסנדר 100
ועידת לונדון (1913) 183	ולט-פוליטיק 155, 167, 177, 204, 483
ועידת מינכן (1938) 297, 295, 260-	ולטרס, ורנון 664
621, 602, 300	ולינגטון, ארתור ולסלי (הדוכס
ועידת סטרוה 284, 282-281	מוולנגטון) 72
ועידת פוטסדם (1945) 417-413, 379	ולכיה, נסיכות 79
747, 486, 427	ולנסה, לך 738
ועידת קונסטנטינופול (1888) 514	ולס, סמנר 367, 383
ועידת קובלנקה (1943) 386	ונדנברג, ארתור 366, 370, 432
ועידת רפלו (1967) 246, 242, 230	ונציה 98, 101
317, 254, 251, 248	וסטמורלנד 649
ורשיניץ, קונסטנטיין 420	ועד לובלין 394, 396
ושינגטון, ג'ורג' 370, 366	ועדה לפיקוח צבאי של בעלות הברית
ושינגטון פוטס 733, 696	262-263, 240, 297

חווה ריו (ראה אמנת ריו)	זאיר 785
חסיין, מלך ירדן 716, 508	ז'דנוב, אנדריי 502, 424
חסיין, סדאם 525, 455	זוננפלד, הלמוט 737
חוק החכר והשאל 732, 412, 370	ז'קוב, גיאורגי 499, 399
חוק הנייטרליות הרביעי (1939) -366	זיקה, המושג 711, 697-695
369, 367	זכויות האדם 602-601, 733-730, 738-
החוקה האמריקנית 8, 504	810-809, 739
החזית העממית 290	זכות הצבעה כללית 136, 120, 106
החזית לשחרור לאומי (אן-אליאף) 648,	זנזיבר 164
676, 668-666, 663, 658	זקט, הנס פון- 256, 246-245
חיווה, נסיכות 138	
חיל האוויר המלכותי הבריטי 336, 279	חבל הסאר 267, 262, 213
חמר רון' 676, 673-671	חבל הסודטים 301, 297-295
חרושצ'וב, ניקיטה 496, 484, 456, 174	חבר הלאומים 76-74, 60, 40-38, 16
-531, 527, 522-521, 517, 502-498	220-218, 216, 214-213, 208-206
,567-558, 556-548, 545, 542, 535	,240, 238-237, 233, 225, 223-222
-623, 585, 579-577, 573, 571-569	-265, 263-262, 260-258, 253-252
,766, 742, 736, 714-713, 682, 624	,285-282, 278-276, 271-270, 266
773, 769-768	,745, 431, 378-356, 354-353, 291
	786
טאואסיג, צ'רלס 383	'החברה הגדולה' (מדיניותו של הנשיא
טאפט, ויליאם הווארד 30	ג'ונסון) 640
טאפט, רוברט אלפונסו 370	חבש 285-282, 39
טאקר, ריצ'רד 20	חגורת הסגר 227
טבח קטין 392, 386	חווה אֶלֶה 47
טוקוויל, אלכסיס דה- 535	חווה בריסל 438
הטורים (ראה גם המפלגה השמרנית	חווה ברסטליטובסק 225, 211, 204
הבריטית) 86, 59	244-242, 240
טיאנגמן, כיכר 771	חווה היטלר-סטאלין (ראה הסכם האי-
טיטו (יוסיפ ברוז) 609, 532-531	התקפה הנאצי-סובייטי)
טיטולסקו, ניקולאי 290	חווה המדינה האוסטרית 494, 489, 478
טייוואן (הרפובליקה הסינית) 508, 459	חווה השלום של סן סטפנו 140-139
705, 701-700, 617, 604	חווה ורסאי 222, 218, 215, 67, 13
טיילור, אלן ג'ון פרסיבל 629, 329	-239, 236-234, 230-228, 226-225
639	,263-260, 258, 255-248, 246, 241
טיים 778, 768, 651, 639, 508	-288, 285, 281, 274-273, 268-267
טיימס (לונדון) 270	,354, 344, 324, 300, 294-293, 289
טילי אסיאס ²⁰ 754	360
טיסה, סטפן 195	חווה מאסטריכט 594

-804, 797, 788, 779, 706, 683, 681	379, 80, 72, 68, 64	טלרן, שרל דה-
809	239, 222-221, 217	טרדיה, אנדרה
יקטרינה הגדולה, הצארית	434-433	טרומן, דוקטרינת
320, 126		
332	-418, 416-413, 411-405	טרומן, הארי
ירדן	, 451-447, 438, 434-432, 427, 420	
717-716, 691, 519, 508	, 481, 479, 475, 470-459, 457-454	
ירוזלסקי, וויצ'יך	, 607-604, 600, 591, 570, 503, 488	
772-771	798, 783, 747, 719, 644, 628, 622	
ישראל	, 463, 461, 459, 450	טרומן, ממשל
, 515, 509, 507-506, 268, 212	481, 469, 467-466	
744, 717-716, 586, 522-519	244-242	טרוצקי, ליאון
	591	טרייס, בנג'מין
כוויית	24	
283		
הכוח הרבי-צדדי של נאט"ו (אם-אל-אף)		
591		
הכנסייה הקתולית		
109, 50, 46-45, 42		
	561	יר-2, תקרית מטוס הריגול
לאוואל, פייר	, 348, 344, 322, 224, 105	יוגוסלביה
284-281	-540, 532-531, 517, 432, 424, 395	
לאווט, רוברט	785-784, 542	
446		
לאוס	, 77, 7	יוון (ראה גם המהפכה היוונית)
670	, 402, 395, 348, 344, 324, 322, 84	
לבוב	609, 599, 450, 434-432, 428	
396	459	יומן העם
לבנון	483, 167	יונקרים
593, 520		
לבנסראום	יזמת ההגנה האסטרטגית (אסדי-איי)	
342, 328	769, 765, 762-757, 753, 743	
לגוולד, רוברט	, 20	'הייעוד הגלוי' (של ארצות-הברית)
318	788, 128	
הלגיון האמריקני	126	יליווטה, הצארית
745	, 777, 773, 764, 398, 255	ילצין, בוריס
הלגיון הערבי	799, 796, 794	
508, 502	51, 49	ינסן, קורנליוס אוטו (ינסניוס)
לה דוק תו	, 62, 43, 35, 28-27, 23, 12, 10-9	יפן
670-669, 666-662	-178, 176, 174-171, 159, 157-155	
לה פופולייר	-270, 265, 233, 223, 216, 182, 180	
526	, 345, 342, 339-338, 336, 282, 271	
לואי ה-13, מלך צרפת	, 362, 360-358, 355, 352, 348-347	
48	, 391, 389, 385, 380, 374-372, 366	
לואי ה-14, מלך צרפת	, 417-416, 407, 404, 402, 396-395	
, 115, 58-56, 52	, 471-470, 461-459, 457-454, 428	
189	, 636, 613, 611, 607-606, 604, 599	
לואי ה-16, מלך צרפת		
130		
לואי ה-18, מלך צרפת		
64		
לואיס, אנתוני		
747		
לודג', הנרי קבוט		
642, 634-633, 28		
לז'יטניה (האנייה)		
34		
לז'יד, סלווין		
578		
לז'יד-ג'ורג', דוד		
, 215-214, 202, 181		
, 251, 248-246, 242, 236, 224-223		
254		
לונגוורת, אליס רווולט		
370		
לוס, הנרי		
508		

- לופטוס, אוגוסטוס 137
 לוקסמבורג 28, 103-104
 לוריין, הדוכסות (ראה גם אלזס-לוריין)
 46
 לטביה 329
 לי קואן יו 607
 ליברליזם 107, 90, 68
 הליגה הבלקנית 183
 הליגה הערבית 502
 ליגת שלושת הקיסרים (הראשונה) -132
 144-143, 139, 137
 ליגת שלושת הקיסרים (השנייה) 145,
 179, 150-149
 לידליהארט, בויל הנרי 757
 ליהי, ויליאם 411
 ליודיה 395
 ליטא 333, 329
 ליטווינוב, מקסים 326, 317
 ליטרטורנאיה גזטה 779
 לויף 541, 532
 לייק, אנתוני 660
 ליין פייאו 703, 639, 623
 לינד, סטוטון 647
 לינדברג, צ'רלס 370
 לינקולן, אברהם 374, 352
 ליסקה, ג'ורג' 758
 ליפמן, וולטר 448, 446-444, 391
 646, 644, 603, 524, 458, 451
 למסדורף, ולדימיר 165, 159
 לנין, ולדימיר איליץ' 446
 לנסדאון, הלורד הנרי צ'רלס קית פטיי
 פיצמוריס 316, 245-242, 215
 776, 763
 לנסינג, רוברט 513
 לעשות שלום (אייזנהאואר) 620
 לפונטיין, אוסקר 755
 מאו צה-טונג 639, 623, 463-461, 459
 708, 706-703, 664
 מאי ון בו 642
 מאיסקי, איוון 388, 320
 מאמר ה־X (קנז) 693, 435-437
 מבצע קליפת ביצה 605
 המברק הארוך (קנז) 430-428, 423,
 435
 מברק קרוגר 169-168
 מדוקס 637
 המדינות הבלטיות 777, 337, 334, 329
 'המדינות המאגדות של האיחוד הצרפתי'
 610, 604
 מדיניות הבלימה 425-423, 405, 33
 496-494, 471-467, 459, 454-427
 -571, 545, 543, 524, 516, 506-504
 689-687, 685, 644, 629, 604, 573
 780, 771-770, 721, 694-693, 691
 803, 792-791
 מדיניות הכניעה ללא תנאי 386, 379
 מדיניות המימוש 266, 260, 257-253
 מדיניות הפיוס 322, 296-290, 100
 510
 מדיניות 'השכן הטוב' 810
 מדיניות של מאזן כוחות 10, 8-6, 3
 205, 151, 84, 54-53, 45, 16-15
 379, 250
 "מדיניות של תעווה" (דאלס) 532
 מדיסון, ג'יימס 17, 8
 מהאן, אלפרד תייר 24
 המהפכה ההונגרית (1848) 84
 המהפכה ההונגרית (1956) 526, 499
 573, 546-529
 המהפכה היוונית (1821) 142, 75
 המהפכה המהוללת 57
 המהפכה הצרפתית 70, 60, 48, 16, 8
 784, 242, 120, 109, 106, 91
 המהפכה הרוסית 318-243-242, 211
 319
 המהפכה התעשייתית 581, 92
 מהפכת 1848 142, 131, 106, 91-90

- המזרח התיכון 134, 223, 390, 431, 516-519, 512, 510-509, 506-500, 436, 541, 527-526, 524, 521, 519, 517, 711, 695, 606, 593, 583, 545-544, 798, 794, 776, 736, 723, 718-715, מטרניך, קלמנס פוך 3, 65-64, 75-68, 105, 99, 94, 92-86, 84, 80-77, 125, 118-116, 114-112, 110, 107, 148, 140-139, 135, 132-130, 126, 813, 378, 325, 195-194
- מיאזוואה, קיאצ'י 806
מידלות יין, מערכת הבחירות 146
מיטראן, פרנסואה 755, 213
מיילר, נורמן 688
חיין קאמפף (היטלר) 293, 279, 272, 510, 342, 337, 332, 318
מיליס, וולטר 360
מילראן, אלכסנדר 237
מינדסנטי, יוזף 540, 538
מיני, ג'ורג' 724
מיקוואן, אנטסאס 538, 535, 533
מירה, ז'ואקו, מלך נפולי 118
מירוץ חימוש 696, 494, 473
מלאיה 621, 616, 612, 609, 607-606, 631
המלחמה הקרה 8-10, 12, 39, 41, 63, 182, 178, 166, 161, 157, 152, 66, 405, 403, 386, 281, 234-233, 210, 434, 432, 419, 412, 409, 407, 471, 450, 448, 446, 444-442, 436, 493, 488, 486-485, 480, 474-473, 530, 525, 511, 502, 500, 498, 595, 586, 571, 562, 546-545, 542, 687, 682, 654, 647, 624, 596, 733, 719, 698, 696-695, 693-692, 762, 753, 751-750, 740-739, 734, 778-777, 772, 767, 765, 763, 799-796, 793-786, 785, 783-780, 815-813, 811-809, 805, 801
- מהפכת התרבות 708, 698-697
מוריס, ביל 666
מולדביה 79
מולה, גי 519, 517-516, 512-510, 526, 521
מולוטוב, וייצ'סלב 345-338, 328-326, 390-388, 380, 378-377, 349-348, 415, 409, 407, 400, 395, 393, 499, 494, 489, 479, 477, 417, 533
מולטקה, הלמוט פוך 200, 189-188
מונגוליה 770
מונטנגרו 135
מונטסקיה, שרל לואי דה'סקונדה 54, 8, 25-21, 17, 219, 208, 25-21, 791, 365, 354, 265
מונשו נויטסה נאכריכטן 180
מוסאדק, מוחמד 503-502
מוסוליני, בניטו -365, 297, 284-281, 516, 510, 367
מועדון העיתונות הלאומי 455
המועצה הצבאית הסובייטית העליונה 321
המועצה הצפון אטלנטית לשיתוף פעולה 804 (NACC)
המועצה לביטחון לאומי, ארה"ב 566, 629
אך'אס'סי-64 603-602
אך'אס'סי-68 734, 603, 443-442
המועצה ליחסי חוץ 356
מועצת אירופה 772, 770
מועצת הביטחון של האו"ם 234-233, 540-540, 536, 521-520, 518, 457, 440, 541
מועצת הנאמנות של האו"ם 389
מורג, מתיו דה 51
מורגנטאו, הנס 647
מזכר קרואו 335, 268, 177-176

מלחמות נפוליאון 8, 16, 63-64, 80,	מלחמות העם (המניפסט) 623
127, 153, 206-205, 221, 233-235,	מלחמת וייטנאם 384, 450, 457, 528,
298, 372-373, 380, 812	622-652, 653-680, 687, 690, 721-
מלחמת 1812 21	741, 722
מלחמת אוסטריה-פרוסיה 89, 95, 100-	מלחמת יום הכיפורים 515, 571, 593,
105	691, 716, 718, 722, 734, 744
מלחמת גרילה 428, 432, 608-609,	מלחמת פיימונטה וצרפת נגד אוסטריה
618-620, 623-624, 627-628, 631,	(המלחמה האיטלקית) 89, 96-98,
639-640	105
מלחמת דנמרק-פרוסיה-אוסטריה	מלחמת צרפת-פרוסיה 89, 104-105,
(המלחמה הדנית) 89, 98-100, 105	120, 124, 188, 212-213, 240
מלחמת האזרחים הספרדית 291	מלחמת קוריאה 384, 453-472, 624,
מלחמת הבלקן (1875-1878) 156-157	696
מלחמת הבלקן (1885) 157	מלחמת קרים 65, 78-80, 86, 88-89,
מלחמת הבלקן (1912) 183	91, 94-97, 100, 105, 111-117,
מלחמת הודו-פקיסטן 691	128, 134, 139, 141-142, 156-157,
מלחמת הירושה הספרדית 235	234
מלחמת המפרץ 39, 234, 241, 457,	מלחמת רוסיה-יפן 156-157, 159-160,
593, 602, 638, 798	174, 176, 178-180, 198, 397
מלחמת העולם הראשונה 8, 30, 34, 80,	מלחמת רוסיה-פולין 245-246
85, 134, 143, 152, 180-183, 185,	מלחמת רוסיה-פינלנד 334
192, 195, 202, 204-205, 210-212,	מלחמת שבע השנים 54-55, 61, 126,
221, 227-228, 230, 254, 267, 267,	404
273, 280-282, 287, 293, 298, 318,	מלחמת שלושים השנה 7-8, 45, 48, 51,
330-333, 335-337, 353, 359,	54, 66, 153, 334, 404, 705, 784
366, 378, 383-384, 387, 442, 482,	מלטר, פאל 540
495, 510, 530, 543, 574-575, 581,	מלנקוב, גיאורגי 484-485, 489-490,
584, 602, 631, 785	499, 534
מלחמת העולם השנייה 4-5, 12-13, 20,	הממלכה הכפולה (ראה אוסטריה-הונגריה)
33, 41, 60, 62, 66-67, 69, 72, 141,	הממשלה המהפכנית הזמנית של
157, 160, 207, 213, 267-268, 282,	הרפובליקה של דרום וייטנאם (פיי
301, 353, 363, 386, 422, 430, 432,	ארג'י) 676
435, 437, 446, 448, 450, 454, 458,	מנטיפיל, אוטו פון 117
460, 469, 476, 500, 502, 530, 547,	המניפסט הקומוניסטי (מרקס ואנגלס)
555, 562, 575, 580-581, 584, 586,	751
591, 599, 604, 637, 645-646, 654,	מנספילד, מייק 618, 633, 651
671, 685, 714, 736, 741, 747, 783-	מנצ'וריה 233, 270-271, 282, 358-
784	359, 397, 430, 461

678, 644, 638, 469-468, 466-463	מסה על התוצאות הכלכליות של השלום
470	קיינס) 241
מקארתי, ג'ון 470	מסריק, יאן 438
מקארתי, יוג'ין 657	מערך ההגנה של חצי הכדור המערבי
מקגורון, ג'ורג' 657, 668-667, 721	371
מקדונלד, רמוזי 238, 270-269, 276-275	מערכת הקונגרסים 68, 74-76
מקונג 617, 624, 629	המפלגה הדמוקרטית (בארצות-הברית)
"מקורותיה של ההתנהגות הסובייטית"	722-721, 658-657, 352
(קנן) 437-435	המפלגה הליברלית הבריטית 279
מקינדר, הולפורד 792	המפלגה הליברלית הלאומית (הגרמנית)
מקמילן, הרולד 261, 497, 512, 542,	255
-577, 575-574, 558-556, 554, 552	המפלגה הנאצית 267-268, 275, -296
590, 580	297
מקנמארה, רוברט 591, 623, 630, -634,	המפלגה הסוציאלי-דמוקרטית הגרמנית
643-642, 636	755-754, 551, 483, 478, 183
מקסוול, טיילור 629, 639	המפלגה הקומוניסטית הבלגית 549
מקסיקו 22-23, 108, 208, 810	המפלגה הקומוניסטית ההונגרית 535
מקילוי, ג'ון 446	המפלגה הקומוניסטית הסובייטית 422,
מרוקו 27, 162, 174-176, 180-181,	772, 499
604, 509, 193, 183	המפלגה הקומוניסטית הסינית 703
מרי ה', מלכת אנגליה 57	המפלגה הקומוניסטית הפולנית 399,
מריה תרזה, קיסרית אוסטריה 332	533
מרכז אמריקה 24, 753, 810-811	המפלגה הקומוניסטית של צפון וייטנאם
מרלבורו, ג'ון צ'רצ'יל, הדוכס מ' 85	677, 635
מרפי, רוברט 512	המפלגה הרפובליקנית (בארצות-הברית)
מרצ'נט, ליווינגסטון 557	721, 658, 30
מרקוביץ', הרברט 642	המפלגה השמרנית הבריטית (ראה גם
מרקוס, פרדיננד 751	הטורים) 261, 275
מרקס, קרל 273, 746	מפלגת הלייבור 136, 238, 279
מרשל, ג'ורג' (ראה גם תכנית מרשל)	מפלגת העסקים הקטנים 538
437, 434, 432, 426-425, 405, 384	מפציצי בקפייר 730
537, 470, 467, 449	מפרץ החזירים 562, 625-626
משבר ברלין 500, 547, 572-574, -577,	מצואוקה, יוסוקה 347
629, 596, 579	מצרים 75, 131, 134, 145, 148, -155
משבר הטילים בקובה 233, 500, 522,	156, 162, 169, 217, 499, 501-503,
700, 584, 574, 571, 527	512-506, 523, 525, 698,
משבר הרור 213, 251-253, 256, 354,	731, 717-715
משבר סואץ 500-528, 537, 575, 584,	מקראתור, דאגלס 455-456, 460-461,
611	

ניקולסון, הרולד 229	מתיוס, הריסון פרימן 430-431
ניקסון, דוקטרינת 684-687	מתקפת טט 635, 649-651, 665
ניקסון, ממשל 355, 687, 708, 739, 744	מתקפת טט הקטנה 657
ניקסון, ריצ'רד 27, 40, 109, 355, 493,	
524, 582-583, 596, 608, 614, 653-	נאג', אימרה 534-536, 540-545
676, 678-679, 681-692, 694-711,	נאום ההסגר (1937) 360, 362-364
713-737, 739, 744-747, 749-750,	נאום מסך הברזל 422, 446-447, 483
753, 760, 763, 767, 792	נאט"ו (ראה הברית הצפון אטלנטית)
ניקרגואה 572, 752	נאי, ג'רלד 360
נסלרודה, הרון קרל רוברט 159	נאי, דו"ח 360
נפוליאון בונפרטה (ראה גם מלחמות	נאצר, גמאל עבד אל- 503-512, 514-
נפוליאון) 87, 90, 109-110, 112,	517, 519-520, 522-525
118	נגו דין דיאם 616
נפוליאון ה' (ראה נפוליאון בונפרטה)	נגו דין נו 633-634
נפוליאון ה', קיסר צרפת 78-80, 89-	נגוין ון תיו 633, 657
92, 106, 109, 139, 214	'הנדבך הצפוני של האומות' 506-507
נרוויק 334	נהרו, ג'וואהרלל 543
נשק גרעיני 442, 493, 526, 553, 465-	נואליבייקר, פיליפ 269
564, 578, 580, 585-592, 596, 631,	נוסחת מנילה 658
692-693, 760-761	נוסחת סן אנטוניו 643, 648, 650
נשק גרעיני ומודיניות חוץ (קיסניג'ר)	הנוצרים הדמוקרטים 483
567	נוקס, פילנדר צ'ייס 40
נתיב הו צ'י מין 620, 625, 639, 659,	נורבגיה 193, 278, 334, 338, 367, 387
672, 675	נוריס, קתלין 370
	ניו זילנד 610-611, 616
סאדאת, אנואר 268, 505, 507, 512,	ניו יורק טיימס 402, 496, 624, 634,
525, 717	639, 696, 733, 738, 747
סאל"ט (ראה השיחות להגבלת הנשק	ניו סטייטסמן 276
האסטרטגי)	ניו ריפבליק 246-247
סבואה 46, 57, 96-98	ניוז כרוניקל (לונדון) 320-321
סדר עולם חדש 3-14, 63, 779, 782-	ניוזוויק 560
815	נייטרליות 16, 477-478
סוארד, ויליאם הנרי 23	נייסה 396, 415-416
סודאן 169	ניס, סיפוחה 96, 98
סוון תווי 663-664	ניקולאי ה' 71, 78, 80, 86, 92, 128,
סולו'ניצין, אלכסנדר 732, 794	141, 142, 149, 413
סולידריות (הארגון) 771-772	ניקולאי ה' 158-160, 182, 198, 395,
סומליה 787	530
סומליה הבריטית 283	ניקולסון, ארתור 184

סינגפור 619, 607, 269	סונינו, סידני 215
הסכסוך בהודו-סין 489, 468, 373	סוסלוב, מיכאיל 538, 535
-626, 624-622, 621-599, 581, 494	"סוציאליזם במגננה" (הלידי) 779
698, 660, 640-639, 632, 630	סוריה 198-197, 195-193, 187, 133
הסכסוך הערבי-ישראלי 507-506, 502	715, 691, 525, 506, 365, 200
סל מס' שלוש (ראה הסכמי הלסינקי)	717
סלובקיה 803-802, 795, 300, 224, 43	סזנוב, סרגיי 199, 196, 194
סלנסקי, רודולף 531	סחלין, האי 397, 345
סלסברי, הלורד רוברט ארתור טלבוט	סטאלין, יוסף ויסריונוביץ 141, 61
162-161, 159, 144, 140-139, 86	-314, 301, 280, 249, 244-243, 157
171-170, 168-167	, 377-376, 350-343, 341-336, 334
סלסברי, הריסון 639	, 429-407, 405, 402-385, 382-379
סמואה 169	, 467, 463, 458-456, 437, 434-432
סמואל, הרברט 283, 279	-492, 490-489, 486-484, 481-472
סמית, אדם 8	, 540, 534-530, 502, 500-498, 496
סנואו, אדגר 704-703, 639	, 614-612, 574-573, 562, 551, 548
ססיל, הלורד אדגר אלג'רנון רוברט	, 742, 714, 698, 691, 682, 648
גסקוין 232, 220	792, 768, 766, 764, 762, 747
הספר החדש 656, 647, 624-623	סטויסל, וולטר 704
ספרד (ראה גם מלחמת האזרחים	סטוליפין, פיוטר 160
הספרדית) 55-54, 45, 43, 21, 17	סטטיניוס, אדוארד 418
292-291, 177, 77, 60, 57	סטימסון, הנרי 359, 357
סקסוניה 252, 67, 57, 55	סיהאנוק, נורודום 626
סרביה 400, 329, 224, 183, 179-178	סיהאנוקווייל 672
סרדיניה (ראה גם פיימונטה) 105, 96	סיפיוס, קספר 47
118	סיטו (ראה 'ארגון הברית של דרום-מזרח
עולם חדיקוטבי 787	אסיה')
עושר העמים (סמית) 8	סיימון, ג'ון 275
עיראק 527, 525, 506, 502, 430, 241	סין, האימפריה 158-157, 131, 12-11
הענק הנכה (פולברייט) 668	171, 162
העצרת הכללית של האומות המאוחדות	סין הלאומית (ראה טייואן)
541-540, 520, 458, 233	סין, הרפובליקה העממית של 12-10
עקרון ההגדרה העצמית 213, 209, 205	, 360, 359-358, 282, 271-270, 233
387, 301, 228, 224-223, 216-215	, 465, 455, 402, 376, 366, 362
עקרון הלגיטימיות 68-69, 80, 93, 103	, 606-599, 550, 543, 508, 489, 468
, 142, 133-132, 130, 128, 113, 111	640-, 624-623, 614-613, 611-609
813, 789, 634, 195	, 761, 709-708, 705-704, 697, 638
עקרון המנדט 223	810-804, 786, 772-771, 765
	719, 459

צ'רניינקו, קונסטנטין 748	פרל הרבור, ההתקפה על 373, 352-
צרפת (ראה גם המהפכה הצרפתית) 3,	380, 374
5, 10, 16-17, 23, 27-28, 38, 42-	פרל, ריצ'רד 725
46, 48-60, 62, 64-72, 75-80, 83,	פרנסואה־פונסה, אנדרה 286-288
85, 87-88, 91, 89-106, 108-112,	פרנץ פרדיננד, הארכידוכס של אוסטריה
116-120, 122-126, 130-134, 138,	195-192
144-147, 149-150, 155, 161-178,	פרנקו, פרנסיסקו 291
180-181, 183-184, 186-193, 196-	פרנשיקונטה 46
197, 199-200, 203-206, 208-209,	פרסטרויקה 766, 774-777
211-214, 216-228, 230, 234-241,	פרסטרויקה (גורבצ'וב) 766
245-248, 250-267, 269-270, 273,	פרקינס, פרנסס 393
275-298, 300, 316, 318-320, 322-	פרשת ווטרגייט 675, 677, 709-710,
323, 325-328, 330, 333-335, 337,	717, 719-720, 734
341, 346, 348, 354-355, 358, 363,	פרשת סקייבולט 579-580, 593
365-368, 376-378, 380, 384-385,	פשיום 291, 317
387, 389, 392, 396, 407, 425, 428,	פתט לאו 625
441, 449, 487, 481, 478, 459, 495,	
502-503, 508-514, 516-527, 537,	צ'ו אנלאי 697, 704-706
540-542, 547, 549-550, 552, 554-	הצו בדבר השלום 243
556, 556-571, 574-576, 579-585,	צו הרסטיטוציה 47
588-598, 604-605, 608-611, 613-	צוואה מדינית (רישליה) 49, 51
614, 616-617, 627, 630, 641-642,	צ'יאנג קאי־שק 508
645, 653, 656, 662, 698, 707, 709,	צ'ילה 24, 751, 810
712-714, 737, 755, 762-761, 779,	צ'יצ'רין, גיאורגי 244, 247
786, 788, 798-803	צ'כוסלובקיה 105, 224, 228, 233,
צרפת, המטה הכללי 287, 323, 333	259, 280, 287, 289-297, 299-301,
צרצ'יל, וינסטון 58, 60-61, 154, 239,	318-319, 321-322, 346, 410, 424,
279, 289, 335-336, 352, 360, 368-	437, 442-443, 449, 456, 474, 478,
373, 376-378, 380-382, 384-386,	527, 530-531, 575, 578, 604, 682,
388-389, 391-396, 398-399, 402-	694, 700, 712, 738, 771
403, 405, 408-423, 425, 442, 444,	צ'מברלין, אוסטן 254, 257-258, 260-
446-448, 478-479, 482-493, 495,	261, 265, 316
496, 496, 503, 509, 513, 562, 574,	צ'מברלין, ג'וזף 170, 260
611-613, 682, 691, 762	צ'מברלין, נוויל 260, 292, 296-300,
קאבור, הרוזן קאמילו בנסו די 80, 96-	323-324, 326, 341, 363-364, 575
97, 510	צמצום כוחות הדדי ומאוזן (אם־בי־אף־אר)
קאדאר, יאנוש 540, 545	737
קאולי, הנרי 96	צפון וייטנאם (ראה וייטנאם, צפון)
	צפון קוריאה (ראה קוריאה, צפון)

קונגרס ברלין כ, 140-143, 157, 161,	קאופמן, קונסטנטין 138
187-186, 180-178	קאנט, עמנואל 72
קונגרס וינה טז, יח-יט, 8, 11, 13, 63-	קאפָה (השושלת) 51
65, 67-68, 71, 88, 98, 113, 126,	קבוצת המדינות הבלתי מזדהות 505,
211-212, 215, 221, 224-225, 227,	543-541, 518
789, 784, 482	קבוצת השבע (G-7) 774-773
קונגרס ורונה 76, 135, 140	קגנוביץ', לזר 533, 499, 479, 400
קונגרס טרופאו 76-77, 135	קהילייה האטלנטית 798
קונגרס לייבאך 76-77, 135, 140	קהיליית האוקיאנוס השקט 806, 804
קונגרס פריז 94, 96-97	קהילת ההגנה האירופית (איירדיסי) 478,
קונטרס 752	495
קונטרסהידפורמציה 45-46, 52	קו אודר-נייסה 714, 712
קונייב, איוון 399	קו מז'ינו 264, 286-287, 318, 330,
קונלי, טום 394, 439, 440	367, 333
קונפוציוניזם 617, 677	קו קרוון 245, 248-249, 323, 333, 387
קוסטוב, טראיצ'ו 531	קוב, ארווין 370
קוסיגין, אלכסיי 726	קובאץ', בלה 538
קוצ'ינצ'ינה 616	קובדן, ריז'רד 86
קוקנד 138	קובה (ראה גם משבר הטילים בקובה) 23,
קוריאה 27, 43, 160, 171	500, 565, 569, 571, 691, 723,
קוריאה, דרום 449, 454, 456, 459,	742
472, 474, 604	קוהל, הלמוט 755-756, 800
קוריאה, צפון (הרפובליקה העממית של	קוזלוב, פרול 559
קוריאה) 233, 454-458, 460-463,	קולוויל, ג'ון 486, 489
470, 586, 806	קולומביה 25
קוריליים (האיים) 397	קולוניאליזם 382-383, 389-391, 503-
קורסק 400	505, 523-525
קטקוב, מיכאיל 129	קולידג', קלווין 356
קיינס, ג'ון מיינרד 241	קולר, פוי 541
קים איל סונג 456	קומוניזם 4-5, 40-41, 427, 475-477,
קיסנינג'ר, הנרי 405-406, 467-468, 566-	596, 546-545, 531-530, 500-499
568, 582-583, 642-643, 648, 656-	597, 682, 689, 730, 741, 751-753,
657, 659-663, 665-666, 670-671,	763, 778-779, 792-797
675, 697, 699, 704-705, 709-710,	הקומוניסטרן (ראה גם הברית נגד
725, 732, 735, 743-744, 767, 777,	הקומוניסטרן) 129, 317, 341, 345,
קיפלינג, רודיארד 29	424, 394
קל טק 693	הקומוניפורם 531, 424
קלוג, פרנק ב' 264-265, 354, 356-	קונגו הבלגית 203
357, 359	קונגרס אקס'לה-שפל 75-76

קרזון, הלורד ג'ורג' נתניאל	248, 245,	קליוצ'בסקי, וסילי	127
	387, 260, 252	קליי, לוסיוס	570, 563
קרטר, ג'ימי	717, 745-746, 749-750,	קלינטון, ביל	661, 661, 718, 783, 796,
	758, 754-753		800-804, 806, 809-810
קרטר, ממשל	753, 745	קליפורד, קלרק	431-432, 656
קרטרט, ג'ון	85, 60-59	קלמנטס, ז'ורז'	214-215
קריבשין, אלכסנדר	198	קלרנדון, הלורד	86, 94
קריפס, סטאפורד	341, 279	קמבודיה	604-605, 616, 620, 624-626,
קרל ה"5	102, 43		659, 665, 670-673, 675-677, 741,
קרליה	334		751-752, 771
קרוס	94	קמבון, פול	175
		קנדה	17, 23, 162, 298, 779, 810
ראסק, דין	603, 565-563	קנדי, אדוארד (טד קנדי)	657
ראקוצי, מתיאש	534	קנדי, ג'ון פיצג'רלד	5, 561-567, 569
ראשי המטות המאוחדים	456, 386,		579-580, 591-593, 595-596, 601,
	630, 610, 605, 466		608, 618, 620-636, 642, 648, 655,
'רבאנש'	212, 124		679, 728, 810
רדיו אירופה החופשית	532-533, 536-	קנדי, ממשל	562, 565, 570, 623-624,
	541, 537		642
רדיו החירות	532	קנינג, ג'ורג'	21-22, 81, 87, 131, 134,
רדפורד, ארתור	613-610		148, 232
רוג'רס, ויליאם	716, 701	קנ, ג'ורג'	130, 134, 165, 248, 418,
רודו, סטיל	168		423, 428-430, 435-437, 444-446,
רווולט, פרנקלין דלאנו	4, 62, 159,		451, 492, 524, 530, 541, 562,
	295, 298, 351-353, 359-408,		597, 693, 770, 780
	411, 413, 427-428, 444, 448, 453,	קסטרו, פידל	562
	487, 491, 500, 590, 595, 604,	קסלריי, רוברט סטיוארט	60, 65, 67
	637, 655, 719, 783, 792, 808, 810		69, 72-77, 81, 81, 135, 141, 147, 380,
רווולט, תיאודור	15, 25-33, 35-37,	קפטיטל (מרקס)	273
	40, 58, 147, 370, 543, 682-683,	קפריווי, גיאורג ליאו פון	163
	690, 709, 745	קר, פיליפ	217
רויק, לאסלו	531	קראפטסמן	58
רומליה המזרחית	140	קרב סולפרינו	97
רומניה	79, 105, 203, 224, 280, 290,	קרב סטאלינגרד	375, 380, 382, 385-
	295, 318-319, 322-324, 329, 337-		386, 392, 400
	339, 344, 390, 395, 415-418, 424,	קרוואו, סר אייר	176-177, 252, 335
	427, 685	קרואטיה	224
רון, אלברכט תיאודור אמיל פון	122	קרוגר, פול	168-169
רוסטו, וולט	629	קרונקייט, וולטר	650

ריצ'רדסון, אליוט 702	,777, 597, 157-156
רישליה (ראה דייפלסי, ארמן ז'אן)	801, 804, 797-792, 786
רנסימן, הלורד וולטר 295	,61-60, 28, 21, 11-10
רנפילד, ריצ'רד 646	,96, 94, 86-84, 80-71, 68, 65-64
רסטון, ג'יימס 646, 624	,110, 108-107, 105, 103, 99-98
רעיון ההנהלה 595, 590-589	,199-186, 184-172, 167-124, 118
רעם מתגלגל (מבצע) 637	-240, 227-225, 215, 211, 205-204
רפאצקי, אדם 492	,530-529, 397, 331-330, 320, 244
הרפובליקה הדומיניקנית 23	707
הרפובליקה העממית של קוריאה (ראה קוריאה, צפון)	533
הרפובליקה הצ'כוסלובקית 802, 795-	רוקסובסקי, קונסטנטין 699, 496
803	רוקפלר, נלסון 89, 60-49, 46-44, 20, 10-9
הרפובליקה של קוריאה (ראה קוריאה, דרום)	,784, 555, 151, 109, 106, 99, 97
רפורמציה טז, 47-43, 52, 795	801, 788
רצועת קפרייז 164-163	ריאליפוליטיק יג-יד, יז, כו, כח, 89-90,
רשות גישה 571, 569-568	,123, 119-115, 113-111, 108-106
רתנאו, ולטר 263, 248	,194, 177, 151, 145-143, 133-132
שאכט, היאלמר 290	,261, 255, 247, 245, 232-231, 205
שבדיה 334, 61, 57-56, 54, 48, 45, 24	,300-299, 284, 282, 278, 268-267
568, 344	-409, 398, 387-386, 379, 330, 317
שו, ג'ורג' ברנרד 8	,532, 527, 483, 480, 475, 433, 411
שובלוב, פטר 142, 140-138, 135	,657, 649, 604, 600, 558, 544-543
שווייץ 568, 530, 294	,812, 810, 802, 798, 702, 685
שוורדנדר, אדוארד 779	814
שוורצנברג, הנסיך פליקס מ 92	ריבנטרופ, יואכים פון 339, 329-328
שוטאן, קמיל 280	401-400, 389, 349, 345-341
שולנברג, פרידריך פוןדרר 328-327	ריג'ווי, מתיו 468
349-348	ריוקיו 459, 455
שולץ, ג'ורג' 762, 752, 733, 696	רייגן, דוקטרינת 753-752
השוק המשותף 594-593, 575, 106	רייגן, ממשל -762, 753-751, 744, 728
803-798, 784	763
שורמן, ג'ייקוב 35	רייגן, רונלד 710, 691, 655, 611, 4
שושניג, קורט פון 341	,763-756, 753-741, 735, 729-728
'שותפות לשלום' 804-803	792, 781-779, 777, 767
'השחרור', התיאוריה 536, 533-532	רייכסטג 148, 141, 135, 121-120
750	267, 151
	ריינישטופלישה צייטונג 180
	ריינלנד 71
	רייצלר, קורט 168

- תורכיה 23, 75, 77, 79, 87, 94, 134-
 ,179, 162, 157, 149, 142-138, 135
 ,430, 413, 345, 322, 245, 186, 182
 ,599, 527, 506, 458, 450, 433-432
 606
 תחום השפעה 27-28, 341, 382, 389,
 772, 500, 474, 447, 417, 402, 395
 תיאוריית הדומינו כה, 603, 606, 610,
 741, 680, 646, 626, 620, 613-612
 תיו, נגוין ון (ראה נגוין ון תיו)
 תייר, לואי אדולף 102-103
 תימן 525, 680
 תיקון ג'קסון 733
 תיקון סטיבנסון 733
 תיקון קלרק 751
 תכנית דואו 262, 266
 תכנית ההיפרדות 492-493, 578
 תכנית הסיוע היוונית-תורכית 424,
 454-453, 450, 433-432
 תכנית יאנג 266-267
 תכנית מרשל 242, 246, 405, 425,
 ,537, 474, 453, 449, 437, 434
 792, 788, 786, 745, 628
 תכנית פיט 65, 203, 214, 372
 תכנית שליפן 189-190, 200
 תנועתו של וולס 450, 688
 תעלת פנמה יד, 25
 תרמונד, סטרום 449
 תשלומי הפיצויים 240-242, 246-248,
 -415, 269-266, 255-254, 252-251
 416
 התתיועדה לבקרת הנשק 724
- שטאל, הברון 164
 שטרזמן, גוסטב 251, 253-258, 260-
 294, 274, 268-266, 262
 שטרן-ירובארט, אדגר 267
 השיחות להגבלת הנשק האסטרטגי
 (סאל"ט) 696-697, 727-730, 735
 שינג'יאנג 430
 שיתוף הפעולה הכלכלי של אסיה
 והאוקיאנוס השקט (APEC) 806
 שלום וסטפליה יח, 7, 13, 51, 54, 62,
 784, 274, 125
 שלזוויג-הולשטיין 89, 99-100, 103
 שלזיה 55, 66, 98, 116
 שלזיה עילית 236
 שלזינגר הבן, ארתור 391
 שליחות למוסקבה (דייוויס) 410
 שליפן, אלפרד פון (ראה גם תכנית
 שליפן) 188-190, 200
 שמידט, הלמוט 754-755
 'שמים פתוחים' 495
 שנורה, קרל 327
 'שנת אירופה' 596
 שפילוב, דמיטרי 499, 508, 521
 השפל הגדול 267, 270, 275, 352,
 360
 תאצ'ר, מרגרט 136, 575, 761-762
 תגמול מסיבי (מדיניות ביטחון) 553,
 611, 613-614, 592-591
 תו, לה דוק (ראה לה דוק תו)
 תומפסון, לואלן 541, 549, 554, 565
 תוניסיה 145, 604